

Masarykova univerzita
Ekonomicko-správní fakulta

Studijní obor: Regionální rozvoj a správa

PRŮMYSLOVÁ I POSTPRŮMYSLOVÁ
OSTRAVA: SOUVISLOSTI JEJÍHO ROZVOJE I
ÚPADKU

Industrial and post-industrial Ostrava: causalities of its
development and decline

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:
Doc. RNDr. Josef Kunc, Ph.D.

Autor:
Bc. Michaela Antušáková

Brno, 2015

Jméno a příjmení autora:	Bc. Michaela Antušáková
Název diplomové práce:	Průmyslová i postprůmyslová Ostrava: souvislosti jejího rozvoje i úpadku
Název práce v angličtině:	Industrial and post-industrial Ostrava: causalities of its development and decline
Katedra:	Katedra regionální ekonomie a správy
Vedoucí diplomové práce:	doc. RNDr. Josef KUNC, Ph.D
Rok obhajoby:	2015

Anotace

Předmětem diplomové práce „Průmyslová i postprůmyslová Ostrava: souvislosti jejího rozvoje i úpadku“ je analýza a hodnocení průmyslového a v současné době postprůmyslového města a jeho současné situace. V první části své práce se zaměřuji na procesy industrializace, transformace a následné deindustrializace. V další části se zabývám konkrétně městem Ostravou. Popisuji historii města, počátky těžkého průmyslu a jeho postupný vývoj. Zaměřuji se na proces strukturálních změn a jeho dopady na město a život obyvatel. Teoretické výstupy jsou srovnávány díky dotazníkovému šetření s názory obyvatel města. V závěru práce se zmiňuji o potenciálu průmyslových zón, technologických parků a potřebě regenerace starých průmyslových objektů.

Annotation

The goal of thesis: „The industrial and post-industrial Ostrava: causalities of its development and decline“ is the analysis and evaluation of an industrial and post-industrial town and its current situation. First part deals with the process of industrialization, transformation and deindustrialization. The following section is focused on town Ostrava. I describe history of the city, heavy industry and its development. I focus on the process of structural change and its impact on the city and life of inhabitants. Theoretical outputs are compared with opinions of locals, which were gathered from a questionnaire survey. In conclusion I mention the potential for industrial zones, technology parks and the need for regeneration of old industrial buildings.

Klíčová slova

Industrializace, historie, transformace, současnost, průmyslová zóna, brownfields, regenerace

Keywords

Industrialization, history, transformation, today's, industrial zones, brownfields, regeneration

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci *Industriální i postindustriální Ostrava: souvislosti jejího rozvoje i úpadku* vypracovala samostatně pod vedením doc. RNDr. Josefa Kunce, Ph.D. a uvedla v ní všechny použité literární a jiné odborné zdroje v souladu s právními předpisy, vnitřními předpisy Masarykovy univerzity a vnitřními akty řízení Masarykovy univerzity a Ekonomicko-správní fakulty MU.

V Brně dne 29. dubna 2015

vlastnoruční podpis autora

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala doc. RNDr. Josefovi Kuncovi, Ph.D. za jeho cenné rady a připomínky při vedení mé diplomové práce. Speciálně děkuji rodině a přátelům za pomoc při distribuci dotazníkového šetření. Rovněž za jejich všestranné připomínky a poskytnutí vlastních zkušeností, kterými obohatili mou práci.

Obsah

Úvod	8
Metodika práce a zdroje dat	9
Stručný přehled odborné literatury	10
1) Pre-industriální společnost	13
2) Industriální společnost	13
2.1 Průmyslová revoluce.....	15
2.2 Počátky industrializace v Čechách	16
3) Ekonomická transformace	17
3.1 Česká republika	18
4) Postindustriální společnost.....	20
5) Charakteristika Ostravy	22
5.1 Základní údaje.....	22
5.2 Historie města.....	23
5.3 Proces industrializace v Ostravě	25
Hutnictví a strojírenství	25
Chemický průmysl.....	26
Potravinářství	26
Plynárenství	27
Doprava	27
5.4 Vliv transformace na město Ostrava	27
6) Současná Ostrava	29
6.1 Průmyslové zóny	29
Průmyslová zóna Ostrava – Mošnov	30
Průmyslová zóna Ostrava – Hrabová.....	31
Vědecko-technologický park Ostrava	32
6.2 Logistické parky	34
ProLogis Park Ostrava.....	34
Tulipan Park	34
Business Park Ostrava.....	35

6.3	<i>Brownfields</i>	35
	<i>Využití pozemků brownfields</i>	35
	<i>Nová Karolina</i>	37
	<i>Hrušov</i>	39
6.4	<i>Technické památky</i>	40
	<i>Areál dolu Anselm/Eduard Urx – Landek Park</i>	40
	<i>Důl Michal</i>	41
	<i>Větrná jáma Vrbice</i>	42
7)	Případová studie: Dolní oblast Vítkovic	44
	7.1 <i>Vítkovické železářny</i>	44
	7.2 <i>Nové Vítkovice</i>	48
8)	Šetření s obyvateli Ostravy	53
	8.1 <i>Vyhodnocení dotazníkového šetření</i>	53
	Závěr	60
	Zdroje	62
	<i>Internetové zdroje</i>	65
	Příloha	67
	<i>Příloha č. 1: Dotazník</i>	67
	Seznam tabulek	69
	Seznam obrázků	70

Úvod

Ostrava je typickým příkladem industriálního města v postindustriální společnosti. V minulosti se mluvilo o „*ocelovém srdci republiky*“, které bylo jedním z hlavních průmyslových center Rakousko-uherské monarchie. Dnes se jedná o moderní a kulturní centrum Moravskoslezského kraje, jehož prioritou je uchování a prohloubení industriálního odkazu města. Důkazem je rekonstrukce a modernizace průmyslového areálu Dolní oblast Vítkovice, který se stal nejnavštěvovanější technickou památkou v České republice.

Předložená diplomová práce se zabývá právě procesem proměny města Ostravy. Jejím cílem je analýza a hodnocení tohoto průmyslového a v současnosti postprůmyslového města s důrazem na procesy industrializace, transformace, deindustrializace a následné restrukturalizace a modernizace hospodářských odvětví. Teoretické postupy a výstupy jsou srovnávány díky dotazníkovému šetření s názory obyvatel města. Jako rodačka z Ostravy jsem byla součástí průzkumu a mohla jsem porovnávat názory a vize obyvatel se současnou podobou města. Je velmi zajímavé pozorovat proměny hospodářských odvětví, které ovlivnily a i nadále ovlivňují celkový dojem a ráz města, život občanů a zároveň mají fundamentální vliv na ekonomickou stabilitu a aglomeraci dané oblasti.

Diplomová práce je rozdělena do dvou základních částí. V první z nich, která je více teoretická, se zabývám procesy industrializace, transformace a následně postindustriální společností. Jsou zde charakterizovány dané etapy a jejich průběh v Evropě a následně i v České republice. Druhá část diplomové práce se specializuje přímo na město Ostravu. Je rozdělena do několika kapitol, které popisují a analyzují vývoj daných období. V úvodní části se věnuji historii tohoto průmyslového centra Moravskoslezského kraje. Následně se zabývám charakteristikou a popisem konkrétního vývoje procesů industrializace a transformace s důrazem na změny v průmyslových odvětvích a řešení hospodářské situace. Jako příklad jsem uvedla případovou studii Dolní oblasti Vítkovice, kde se zabývám nejen historií jednoho z největších průmyslových závodů Rakousko-uherské monarchie, ale jeho postupným vývojem a současnou podobou. Na závěr práce se specializuji na nové trendy v rozvoji průmyslu. Zabývám se rozvojem průmyslových zón a logistických parků, jejichž hlavním úkolem je přilákání zahraničních investic. Současnou podobu města a procesy změn dokresluje dotazníkové šetření týkající se názorů obyvatel na minulost i současnost Ostravy, které může pomoci naznačit budoucí vývoj a podobu tohoto bývalého průmyslového centra České republiky.

Metodika práce a zdroje dat

Při zpracování diplomové práce byly použity standardní metody. Základem bylo studium a rešerše odborných zdrojů a literatury a jejich historická, statická a komparativní analýza. Údaje a informace použité při psaní této diplomové práce byly získány jak z tištěné literatury, tak z nejrůznějších internetových zdrojů. Dále byly využity zdroje z odborných studií, novinových článků a z oficiálních webových stránek.

Mezi zásadní knižní zdroje patří *Dějiny Ostravy* (Bakala J., Jiřík K., 1993) a *Historie a současnost podnikání na Ostravsku* (Dlouhý J., 2001), které poskytují historický přehled zahrnující počátky průmyslu města Ostravy. Dalšími důležitými publikacemi jsou *Historický vývoj vybraných odvětví hospodářství ČR a jeho dopady na její úlohu v integračním procesu v Evropě* (Škodová-Parmová D., 2006) a *Ekonomická transformace v České republice: makroekonomický vývoj a hospodářská politika* (Jonáš J., 1997). Obě tyto publikace se zabývají strukturálními změnami a postupným vývojem hospodářství v České republice. Dále za zmínku stojí text R. Prokopa (2002) s názvem *Ostrava v procesu transformace: Strukturální proměny města na prahu třetího tisíciletí*, který se specializuje na strukturální proměny města v období transformace.

V diplomové práci se vyskytuje případová studie zaměřená na Dolní oblast Vítkovice. V této části práce je popsán vývoj největšího strojírenského podniku na území města. Zde jsou stěžejní publikace *Založení a počátky Vítkovických železáren, 1828-1880* (Myška M., 1960), v které je detailně popsána historie daného závodu, a text o současné vizi projektu Dolní oblasti Vítkovice H. Šustkové (2012) s názvem *Koncept rozvoje Dolní Oblasti Vítkovice - projekt Nové Vítkovice. Vize, plány, skutečnost*.

Práce je založena na praktických výstupech, především práci s daty a informacemi, jejich sběrem, tříděním, následnou analýzou a komparací. Součástí práce je dotazníkové šetření, jako metoda, které bylo na základě prostého náhodného výběru respondentů vyhodnoceno kvantitativní analýzou. Podstatou bylo zjištění názoru obyvatel Ostravy na probíhající změny a budoucnost města. V průběhu tvorby práce byly poznatky, data a výsledky šetření interpretovány a směřovány do závěrečného hodnocení, zobecnění a syntézy.

Stručný přehled odborné literatury

Tématem industriální a postindustriální společnosti se zabývá široká škála autorů po celém světě. Vliv těchto jevů můžeme shrnout pod tematiku starých průmyslových regionů. Termín starý průmyslový region se používá pro území ve vyspělých státech s výraznou tradicí a historickou specializací na průmyslovou výrobu, který prošel zásadními strukturálními změnami a čelil transformačním změnám. [Koutský J., 2011] Právě město Ostrava patří mezi staré průmyslové regiony, proto úvodem této diplomové práce bude stručná excerpce odborné literatury, která se tímto tématem zabývá.

Z obsahového hlediska se jedná o průsečík klasické ekonomické geografie a aplikované disciplíny regionálního rozvoje. V oblasti ekonomické geografie a geografie průmyslu byl průkopníkem A. Weber (1909), který se zabýval ideální polohou průmyslového závodu. Teoretické předpoklady lokalizace byly dále komentovány v dílech anglosaských autorů jako např. Losch (1944) i polských autorů jako např. Dziewonski (1953). Hlavním představitelem, který je označován za zakladatele Regionální vědy, je W. Isard (1960). Dále za zmínku stojí dílo D.M.Smitha (1981) *"Industrial location: an economic geographical analysis"*, v kterém jsou vysvětlovány lokalizační principy firem. Literatura zabývající se problematikou industriálně založených regionů je v rámci ekonomické geografie kvantitativně omezenější. O dané situaci se zmiňuje dílo britských autorů D. Massey a R. Meegana (1979) *"The Anatomy of Job Loss"*. Dále stojí za zmínku dílo amerických autorů B. Bluestona a B. Harrisona (1982) *"The deindustrialization of America"* a „*The Geography of Deindustrialisation*“ (1986) od autorů R. Martina a R. Rowthoma. V těchto publikacích jsou diskutovány principy deindustrializačního procesu, jeho reálné projevy a dopady, strukturální změny a sociální situace v daných městech a regionech. [Koutský J., 2011] Za iniciační publikace, kde jsou vymezeny základní pojmy, jsou považována díla M. Steinera z roku 1985 „*Old industrial areas: a theoretical approach*“ a „*Problems of structural adaption in old industrial areas: a factoranalytical approach*“.

K řešenému tématu se přirozeně vyskytuje literatura zaměřená na tzv. staré průmyslové regiony. Mezi nejznámější patří kniha *"The Rise of Rustbelt"* od britského regionalisty P. Cooka (1995). Kniha popisuje principy hodnocení vývoje a možnosti jejich rozvoje s důrazem na transformační a restrukturalizační procesy. Dále se touto problematikou v středoevropském prostoru zabývá publikace *"Social, Economic and Cultural Aspects in the Dynamic Changing Process of Old*

Industrial Regions" (Eckart a kol., 2003). Tématika starých průmyslových regionů je nejvíce komentována německými autory. Shrnujícím textem zabývajícím se strukturálními změnami je práce R. Hamma a H. Winerta „*Strukturelle Anpassung altindustrieller Regionen im internationalen Vergleich*“ (1990).). [Koutský J., 2011] V neposlední řadě lze zmínit nejznámější text v podobě příspěvku G. Grabhera „*The weakness of strong ties: the lock-in of regional development in the Ruhr-area*“ (1993).

S tématem postindustriální společnosti bývají nejčastěji spojováni autoři jako Alaine Touraine knihou „*La société post-industrielle*“ (1969) a Daniel Bell a jeho dílo „*The coming of post-industrial society: a venture in social forecasting*“ (1973). Oba ve svých dílech zdůrazňují, že zvyšování produktivity práce v průmyslu uvolňuje množství lidí pro činnosti související se sektorem služeb. Jednou z možností zvyšování produktivity je zavádění technických a technologických inovací. Dalším předpokladem jejich vize postindustriální společnosti je stále bohatnoucí společnost a také fakt, že nerovnosti mezi sociálními skupinami se bude dále redukovat dle stupně a kvality vědění. S širším působením různorodých faktorů působících na společnost počítal francouzský autor Daniel Cohen. Ve svém díle „*Trois leçons sur la société post-industrielle*“ (2006) mezi ty nejdůležitější faktory řadí nástup informatiky, organizační změny na úrovni firem, osamostatnění finančních trhů, či novou fázi globalizace. Dané téma bych uzavřela opět francouzským sociologem Alainem Tourainem, který ve své poslední práci „*Après la crise*“ (2010) prohlašuje, že postindustriální společnost je pouhou fází průmyslové společnosti. Tento autor opouští pojem postindustriální společnosti a nahrazuje jej pojmem společnosti post-sociální.¹

Mezi průkopníky české literatury v oblasti geografie průmyslu patří Jaroslav Mareš, který je označován za předního geografa průmyslu v období socialismu. Klíčová je práce „*Vývoj rozmístění Československého průmyslu. Tabulky a mapy.*“ (1976). K dalším významným osobnostem v této oblasti patří Miroslav Blažek (1969). Společně se podíleli na úkolu regionalizace ČR, jež byla založena na dojížděcí práci v průmyslu. [Koutský J., 2011]

Další literatura, která se zabývá problematikou starých průmyslových regionů, a kterou ve své disertační práci „*Staré průmyslové regiony, vývojové tendence – možnosti rozvoje*“ uvádí a zpracovává J. Koutský (2011) zohledňuje převážně díla „*Transformace průmyslu v ČR po roce 1989*“ (2002) od M. Vančury, „*Restrukturalizace a problémové regiony – zkušenosti vyspělých zemí*“ (1991) od A. Kadeřábkové anebo díla J. Kunce „*Dopad přímých zahraničních investic na transformaci průmyslu*“ (2005). Dále za zmínku stojí ostravští autoři, kteří se věnují daným tématům jako např.

¹ KELLER, Jan. 2011. *Koncept postindustriální společnosti a jeho slabiny* [online].

Skokan K. (2009): „*Regional Clusters and Transformation of Old Industrial Regions*“ či Sucháček J. a jeho díla: „*Restrukturalizace tradičních průmyslových regionů v tranzitivních ekonomikách*“ (2005), „*Restrukturalizace Ostravy, Katovic a Košic v komparativní perspektivě*“ (2008) a „*Na cestě k nové identitě Ostrava, Katovice a Košice po roce 1989*“ (2010)

Téma industriálního města v postindustriální společnosti rozvádí taktéž kolektiv autorů Lubor Hruška – Tvrďý a kol. (Ostrava, 2010). Jedná se o vícesvazkovou monografii, která se skládá ze čtyř dílů a přesně popisuje průběh vývoje města, procesy industrializace a deindustrializace a jejich budoucí vývoj. Jednotlivé díly se zabývají taktéž demografickým vývojem, územně správní strukturou města, migračními pohyby apod. Nejznámějším autorem ostravského regionu, který se zabývá právě touto tematikou, bezpochybně patří rovněž „moravský sociolog“ Jan Keller. Mezi jeho díla patří např. „*Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*“, „*Soumrak sociálního státu*“ či „*Vzestup a pád středních vrstev*“.

Z hlediska přehlednosti a přehlednosti zpracování průmyslové výroby lze zmínit informace zpracované v atlasech pomocí map, kartogramu, kartografů i tabulek. K nejvýznamnějším patří „*Atlas Republiky Československé*“ (1935) a „*Atlas Československé Socialistické Republiky*“ (1966). Kvůli nedostatku dat o průmyslové produkci nebylo na tuto tvorbu navázáno. Výjimkou je nedávno vzniklý atlas autorky Hrnčíárové a kol. „*Atlas krajiny České republiky*“ (2010). [Koutský J., 2011] V rámci města Ostravy bych ještě ráda zmínila „*Socioekonomický atlas Moravskoslezského kraje*“ (2012), jejichž autorem je již zmiňovaný Lubor Hruška a kol. Jedná se o publikaci shromažďující informace o procesech a jevech, kterými region prošel za posledních deset let.

1) Pre-industriální společnost

Vývoj lidské společnosti se vyvíjí v určitých vlnách. A. Toffer (1980) ve své knize „*Třetí vlna*“ rozeznává v historii lidstva tři zásadní vlny. Výsledkem první vlny je pre-industriální společnost, která přinesla zemědělskou civilizaci a trvala přibližně 10 tisíciletí. Před přibližně třemi sty lety nastala tzv. druhá vlna. V ní nastupuje industriální civilizace. Do třetí vlny řadíme společnost postindustriální, která nastupuje v nejvyspělejších zemích světa a spadá do období posledních třech desetiletí. [Blažek L., 1995] Jedná se o postupnou aktualizaci určitých postupů a principů fungování a řízení společnosti. V současné době dochází k propojení industriální společnosti s nástupem společnosti postindustriální.

Na počátku byla již zmíněná pre-industriální společnost, která je založena na soužití člověka s přírodou. Znalosti se předávaly praktickým učením, např. řemesly a nerostné zdroje byly dobývány a těženy. Pracovní síla se projevovala výhradně v důlním průmyslu konkrétně v těžbě vzácných kovů, dále se jednalo o rybníkářství, lesnictví a zemědělství. V této společnosti byla jednotkou sociálního života domácnost, převážně rozšířená rodina. Pre-industriální doba bývá charakterizována relativně nízkou dynamikou vývoje a intenzitou využití zdrojů, vysokou stabilitou trendů a v neposlední řadě pomalejším populačním přírůstkem. [Bell D., 1999]

2) Industriální společnost

Na preindustriální společnost navazuje společnost industriální, kde převládá průmyslový sektor. Na rozdíl od preindustriální společnosti je den rozdělen na 24 stejných hodin, nezávisí tolik na ročních obdobích a hlavní úlohu hrají stroje a odborní pracovníci, kteří je řídí. Industriální společnost úzce souvisí s pojmy koordinace, plánování, programování a organizace. Člověk, materiál a trh se sloučili v jeden celek za účelem produkce a distribuce statku. Jedná se o hospodárnou společnost řízenou principem funkční efektivity, která se řídí dvěma principy: dostat více z méně a najít racionálnější průběh pracovních postupů. [Bell D., 1999] Základem pro teorii industriální společnosti je samotný proces industrializace. Mezi nejdůležitější ukazatele stupně industrializace patří přesun pracovních sil z primárního sektoru do sekundárního a terciárního odvětví, růst výroby a produktivity, růst spotřeby a s nimi spojená urbanizace. [Klofáč - Tlustý, 1967] Rozvíjelo se tzv. industriální myšlení, které vedlo k rozšiřování a inovaci v technologii i výrobě.

Principy industriální společnosti

- *Oddělení výroby od spotřeby* – díky průmyslové revoluci vznikl integrovaný společenský systém, který rozdělil roli výrobce a roli spotřebitele. Toto rozdělení dalo impuls k růstu trhu, což směřovalo k prudkému růstu produktivity.
- *Dělbá práce na základě specializace* – jedná se o typický rys industriální společnosti. Člověk se dostává do role univerzálního spotřebitele a zároveň do role specializovaného výrobce. Mezi největší pozitiva patří zvyšování produktivity práce vedoucí ke snižování nákladů společnosti.
- *Synchronizace* – aktivace tohoto přístupu byla způsobena vznikem a rozvojem železniční dopravy, kdy bylo potřeba, aby vše souhlasilo a řídilo se dle předem stanoveného plánu. Byla důležitá časová koordinace výroby.
- *Standardizace* – sjednocení postupů a řešení, řízení a uspořádání celků do stanovených standardů, které umožňuje lepší komunikaci, snadnou opravitelnost a nahraditelnost. Taktéž se jedná o cenovou standardizaci, která zapříčinila rozvoj masové distribuce.
- *Koncentrace* – soustředění určitých výrob do konkrétních lokalit, což vedlo k rozšiřování infrastruktury, obytných aglomerací a vylidňování venkova.
- *Maximalizace* – celý tento proces je založen na principu koncentrace výroby do obrovských podniků, který povede ke zvyšování efektivnosti a růstu výroby.
- *Centralizace* – na jedné straně je spojována s posilováním moci státu, role ústřední vlády a rozvojem orgánů státní správy. Na straně druhé souvisí s posilováním moci v oblasti podnikatelské a to vytvářením velkých koncernových podniků [Blažek L., 1995]

2.1 Průmyslová revoluce

Počátek zprůmyslnění agrárního či nevyužívaného regionu se nachází v průmyslové revoluci, která vypukla v 18. století v Anglii a souběžně vyvolala tzv. druhou vlnu. Za průmyslovou revoluci je označován přechod od ruční výroby k tovární strojní výrobě použitím pracovních strojů a nových technologií. Symbolem revoluce se stal vynález Jamese Watta - parní stroj. Vytvářel hnaní sílu nejen pro stroje v průmyslu, ale sloužil také jako parní pohon pro lodě a lokomotivy. Pronikal i do zemědělství, kde jsou přeměny označovány za agrární revoluci. Prvotní trojpolní systém byl nahrazen tzv. střídavým hospodařením. Zdokonalovala se technologie rostlinné i živočišné výroby, čímž klesalo množství práce na jednotku zemědělské produkce.²

Jak již bylo zmíněno, kolébkou průmyslové revoluce byla Anglie, kde tento proces trval přibližně osmdesát let. V prvopočátku získala označení „dílna světa“. V prostoru střední Evropy byla rozvinuta manufakturní výroba, která s sebou přinesla mohutný rozvoj textilního průmyslu. Jako první stroje využívané pro tovární výrobu jsou považovány spřádací stroj a tkalcovský stav. Nejprve byl pohon vázán na vodu, později se začal využívat parní stroj. V hospodářské struktuře převažoval průmysl nad zemědělstvím.³ Výroba strojů se stala impulsem pro rozvoj hutního a strojírenského průmyslu. Díky přechodu od dřevěného uhlí ke koksů došlo k rozvoji hutních podniků, které se stěhovaly do blízkosti uhelných dolů. Spolupráci a koordinaci mezi odvětvími napomohla výstavba železnice. [Horská P., Musil E., 2002] Nové vynálezy a přechod od kusové k sériové výrobě strojů kompletně zrychlily celý industrializační proces. Typickým příkladem zásahu průmyslové revoluce do života a chodu obyvatel města je anglický Manchester. Z tohoto malého středověkého městečka, které se původně zabývalo textilním průmyslem, se vlivem zavádění parního pohonu do textilní výroby stalo moderní strojírenské město. Díky růstu zaměstnanosti a vybudování železniční trati do Liverpoolu došlo k rozsáhlé urbanizaci a z Manchesteru vzniklo významné průmyslové centrum. [Goodman D., Chant C., 1999]

V západní Evropě a USA vypukla průmyslová revoluce až po ukončení napoleonských válek.⁴ Ve středoevropském prostoru je datována mezi 20. a 80. léty 19. století. Hlavním znakem je snížení podílu textilního průmyslu a s tím spojený nárůst potravinářského průmyslu a kovovýroby. Jednalo se převážně o regionální charakter vymezování průmyslové revoluce. Země Habsburské monarchie, které neměly výhody alpských zemí v podobě dostatku dřeva a vodní a zvířecí síly, přistoupily dříve k využívání parních strojů a těžby nerostných surovin. Další významnou složkou hospodářského rozvoje v Evropě byla výstavba železnic.

² Průmyslová revoluce. *Objevte ČR* [online].

³ První fáze industrializace - revoluční. In: [online].

⁴ První fáze industrializace - revoluční. In: [online].

Tzv. druhá průmyslová revoluce je vymezena v období od 80. let 19. století do 30. let 20. století a je typická novými technickými vynálezy. Základním materiálem se stala ocel, která nahradila dřívější litinu. Obrovským vzestup nastal v roli laboratoří a výzkumných středisek, díky kterým se zkracovala doba mezi objevem a praktickým využitím vynálezu. [Jakubec I., Jindra Z., 2006]

Díky industrializaci, růstu produktivity práce a s ní spojeným zdokonalováním dopravy a lékařské péče došlo k populační explozi. Začala se budovat velkoměsta a docházelo k procesům urbanizace a aglomerace. Fenomémem této doby se stala výstavba velkých nájemních domů stavěných v blízkosti výrobních podniků. [Musil J., 1967] S tím souvisí celkové proměna sociální struktury v Evropě. Během 19. století se vytvořily různé vrstvy obyvatel, které se mocensky i majetkově měnily. Typickým příkladem byl vznik dělnické třídy, která byla v sociální struktuře nejnižší. [Jakubec I., Jindra Z., 2006] Později byla tato vrstva obyvatel spojena s nespokojeností vůči mzdám, nezaměstnanosti apod.

2.2 Počátky industrializace v Čechách

Důležitými podmínkami pro přechod od řemeslné výroby k výrobě průmyslové byly převážně existence velkého vnitřního trhu a dostatek volného kapitálu. Zdroje volného kapitálu se nacházely v rukou šlechty, která se postupem času snažila najít zhodnocení svého majetku. Dalším důležitým mezníkem naší historie je zrušení nevolnictví v roce 1781. Uvolněním pracovní síly společně s objevením nalezišť nerostného bohatství došlo k rozvoji sekundárního sektoru. K industrializaci našeho území přispělo také využívání nových objevů v oblasti vědy a techniky a zavádění nových technologických postupů. [Škodová-Parmová D., 2006] Proces industrializace, který zcela změnil způsob života lidí, trval několik desítek let. Čechy, Morava i Slezsko se dostaly na začátku zavádění tohoto procesu na přední příčky v rakouské monarchii. I přesto, že tvořily jen 11 % území a disponovaly 18 % obyvatelstva celé říše, představovaly přibližně třetinu rakouské průmyslové výroby a téměř 35% tovární velkovýroby. [Prokop R., 2003]

Prudký vzestup na počátku procesu zprůmyslnění měl hlavně textilní průmysl. Koncem 18. století pracovalo v textilním průmyslu 95% všech pracovníků v průmyslu. V Čechách se jednalo převážně o bavlnářství a na Moravě a ve Slezsku zaznamenalo rozmach soukenictví. Dalším průmyslovým odvětvím bylo sklářství. V Českých zemích se nacházelo přes 70 sklářských hutí. Díky vývoji výrobních strojů typických pro feudalismus se rozvíjelo zemědělství, a to převážně pěstování obilí, cukrovky a chmelu. Na něj navazoval potravinářský průmysl a s ním spojené cukrovarnictví a pivovarství. [Škodová-Parmová D., 2006] Za zmínku stojí rok 1842, kdy byl v Plzni založen první řízený pivovar.⁵

⁵ Průmyslová revoluce. *Objevte ČR* [online].

Novým materiálem se stalo technické železo, které zapříčilo rozvoj železáren. První strojírna byla založena v roce 1802 v Brně pod názvem „Allererste Schafwollspinnmaschinen“. Dále vznikla např. doubavnická strojírna společnosti Salm – J., Arzberger – G. W. Goetz anebo strojírna ve Veverské Bítýšce či Šlapanicích u Brna. Rozvoj průmyslové výroby a územní dělba práce založená na optimálních podmínkách využívání krajů vedla ke zvýšení nároků na dopravu. [Prokop R., 2003]

Již v roce 1832 spojila České Budějovice s Lincem první koněspřežná železnice, která způsobila obrovský rozmach tohoto odvětví v českých zemích. V roce 1847 byla uvedena do provozu nejstarší železniční trať vedená parní lokomotivou, která spojovala Vídeň s železárnami a doly na Severní Moravě.⁶ Těžba nerostných surovin, strojírenství a chemický průmysl se rozvíjel v průmyslových centrech na Plzeňsku, Kladensku a Ostravsku. Právě město Ostrava je typickým příkladem industriální společnosti. Díky objevení černouhelného bohatství a jeho technologickému využití v hutnictví, energetice, chemickém průmyslu i dopravě došlo k nevídanému rozkvětu města. Ekonomické zhodnocení surovinového potenciálu přilákalo nejen podnikatele, ale podnítilo právě industrializaci celé oblasti.

3) Ekonomická transformace

Ekonomické reformy probíhaly od počátku 90. let, a to zejména v zemích východní Evropy a bývalém SSSR. Jednalo se o nahrazení systému centrálního plánování tržní ekonomikou. Nastala kompletní transformace fungování celého ekonomického systému. Mezi nejdůležitější lze zařadit přetvoření nástrojů a cílů hospodářské politiky, změnu motivace ekonomických subjektů, změnu omezení a také vznik nových typů ekonomických subjektů jako např. finančních institucí, komerčních bank či privatizačních fondů. Hlavním významem této transformace bylo dosažení takového stupně ekonomické výkonnosti, kterého dosahují vyspělé ekonomiky. [Jonáš J., 1997]

Strategie ekonomické reformy stojí na čtyřech základních pilířích:

- a) liberalizace cen, zahraničního obchodu a dalších sfér ekonomiky,
- b) makroekonomická stabilizace,
- c) privatizace,
- d) institucionální reformy a vytvoření záchranné sociální sítě. [Prokop R., 2003]

„Cílem ekonomické transformace nebyla jen změna ekonomického systému, jednalo se o zvýšení alokační a dynamické efektivnosti a tím i dosažení vyšší růstové výkonnosti a blahobytu jako

⁶ Průmyslová revoluce. *Objevte ČR* [online].

podmínky přibližování vůči vyspělejšími zemím.“ [Spěváček V. a kol., 2002: 17] Dopad byl nejen na růst životní úrovně a hospodářský růst, ale také na zaměstnanost, inflaci a schopnost produkce zboží. Transformace přináší strukturální změny zejména v zahraničním obchodě. Dochází k postupnému oživení, omezování úlohy státu, rozvoji měnové politiky a finančního sektoru či zavedení směnitelnosti. Zvyšují se investice do průmyslu, stavebnictví, ubytování a pohostinství, bankovníctví a pojišťovnictví i do vládního sektoru a domácností.

3.1 Česká republika

První pokus o transformaci proběhl v roce 1968 za Pražského jara českým ekonomem O. Šikem. Ale z převážně politických důvodů k této reformě vůbec nedošlo. Až listopadová „sametová“ revoluce poskytla reformnímu hnutí potřebné ekonomické a společenské možnosti a od roku 1990 dostala reálnou podobu. [Prokop R., 2003]

a) Úvodní fáze

Na počátku léta roku 1990 proběhly první demokratické volby a následně byla prosazena strategie ekonomické reformy liberálně ekonomického typu. V průběhu následujících dvou let byly provedeny základní změny. Byly přijaty legislativní normy tržního systému a zaručeny základní občanské a politické svobody. Ekonomická stránka transformace byla založena na liberalizaci cen a zahraničního obchodu. Jednalo se o období malé privatizace, na kterou navazoval proces velké privatizace v podobě první vlny kupónové privatizace. Důležitou součástí první etapy bylo udržení makroekonomické stability podpořené nastavením vhodného kurzu koruny k dolaru. V roce 1992 byla při značných fiskálních intervencích redukována oblast hornictví a hutnictví, které ovlivnilo právě hospodářství na Ostravsku. [Petříček V., 2006] První fázi úvodní etapy lze označit za ***transformační depresi***, která trvala až do roku 1993. Mezi její hlavní znaky patří hluboký propad výkonnosti ekonomiky, pokles HDP, průmyslové i zemědělské výroby. Průmyslové podniky prožívaly první privatizační vlnu, která s sebou nesla vlnu nejistoty. [Škodová-Parmová D., 2006]

K 1. 1. 1993 vznikla Česká republika a byla oddělena měna mezi oběma státy. S tím souvisí zavedení nového daňového systému, který již v té době přibližuje náš systém Evropské unii. První úspěšné období ekonomické transformace vyvrcholilo v roce 1995. O transformaci v České republice se hovořilo i ve světě, což podporovalo ekonomický růst a díky zavedení nového devizového zákona umožňovalo volný pohyb kapitálu. Téhož roku zahájila svou činnost Česká exportní banka a první hypoteční banka. [Petříček V., 2006] Jedná se o období tzv. ***růstové fáze***, která je specifická přísunem zahraničního kapitálu, zvyšováním HDP a růstem nejen průmyslové, ale i zemědělské výroby.

Vnější znakem transformace byla již zmíněná kupónová privatizace. Mezi její pozitiva lze zařadit rychlost a operativnost přesunu všelidového vlastnictví na reálné vlastníky. Naopak mezi negativa patří nepřehlednost a roztržitost vlastnictví, které jsou počátkem bankovních problémů a „tunelování“. První etapa transformace úspěšně zavedla základní podmínky pro možnost podnikání. Základem pro obnovení fungování drobných podnikatelů a živnostníků se stala malá privatizace a restituce. Ekonomická transformace měla i své negativní dopady, a to zejména v oblasti tzv. šedé ekonomiky a nedostatečné restrukturalizaci a modernizaci produkce, především v oblasti průmyslu. [Petříček V., 2006]

Úvodní fáze ekonomické transformace v České republice nebyla tak úspěšná jako v sousedních zemích - např. v Maďarsku nebo Polsku. Dokazuje to Index průmyslové produkce (IPP)⁷ 2000/1989, který u těchto zemí dosáhl hodnoty 134,5 % a 131,6 %, zatímco v České republice jen 80,9 %. [Spěváček V. a kol., 2002]

b) Druhá fáze

V roce 1996 a na počátku roku 1997 byla realizována většina zásadních transformačních kroků. Bohužel se začaly objevovat problémy transformace spojené s vnějšími vlivy jako například načasování jednotlivých transformačních kroků či potíže komerčních bank. Období roku 1997-1998/9 lze označit za tzv. *krizovou fázi*. Hlavním symbolem byla restriktivní politika spojená s drastickým zvyšováním úroků. [Škodová-Parmová D., 2006] Vláda postupně přijala tzv. „úsporné balíčky“. První v dubnu pod názvem „Korekce hospodářské politiky a další transformační opatření“ a druhý v květnu jako „Stabilizační a ozdravný program“. Jednalo se převážně o fiskální zásahy v podobě snížení rozpočtových výdajů a zpřísnění výběru rozpočtových příjmů. Poprvé se objevil problém rostoucí míry nezaměstnanosti, a to zejména ve strukturálně postižených regionech severní Moravy nebo severozápadních Čech. Jednalo se o problém rozvoje regionů, který byl historicky založen na těžbě nerostných surovin a těžkém průmyslu. [Petříček V., 2006]

Poslední fáze, tzv. *opětovný růst* nastala po roce 1999. Došlo ke stabilizaci makroekonomické a politické situace. Prioritou hospodářské politiky se stal vstup do EU. V hospodářství se projevil nerovnoměrný vývoj odvětvové struktury průmyslu. Značně se rozvíjela výroba elektrických a optických přístrojů. Naopak největší propad byl zaznamenán ve výrobě kovů a kovo zpracujícím průmyslu. [Škodová-Parmová D., 2006]

V souvislosti se začleněním do EU se vláda zaměřila na podporu růstových tendencí, utvářely se koncepční programy, vznikaly různorodé politiky jako např. explicitní hospodářská, průmyslová,

⁷ Index průmyslové produkce (IPP) měří vlastní výstup průmyslových odvětví i průmyslu celkem očištěný od cenových vlivů. Při jeho výpočtu se z větší částí vychází z tržeb za vlastní výroby a služby přeceněné do stálých cen. Index je primárně počítán jako měsíční bazický index, v současné době k průměrnému měsíci roku 2000, a to na úrovni dvouciferného oddílu OKEČ

proexportní, bytová apod. Cílem bylo zlepšení podpory malých a středních podniků, výzkumu a vývoje a v neposlední řadě také investičního prostředí. Podporována byla také výstavba průmyslových zón, jakožto dispozice pro vstup zahraničních investorů.

4) Postindustriální společnost

Pojem postindustriální společnost vznikl v polovině 20. století. Poprvé jej použil v roce 1959 významný americký sociolog Daniel Bell na semináři v Salzburgu. Teorie postindustriální společnosti vychází z poznatků, že možnosti růstu společnosti založené na rozvoji a rozmachu těžkého průmyslu jsou již vyčerpány a je potřeba, aby se společnost vyvíjela jiným směrem.⁸ Postindustriální společnost nenahrazuje industriální ani agrární společnost, pouze přichází s novou dimenzí (Bell D.,1999), která je zobrazena v následující tabulce.

Tabulka 1: Rozdíly mezi sférami sociální struktury

Sociální sféra	Typ společnosti		
	Pre-industriální	Industriální	Postindustriální
Zdroje	Nerostné zdroje	Energie	Informace
Režim	Dobývání	Výroba	Zpracování
Technologie	Postavená na pracovní síle	Postavená na kapitálu	Postavená na know-how
Scénář	Hra proti přírodě	Hra proti vytvořené přírodě	Hra mezi lidmi

Zdroj: Bell D., 1999, str. 197

Postindustriální společnost prochází změnami ve struktuře, které vymezují podmínky ekonomických možností, profesionálních drah a sociální mobility. Mezi ty nejdůležitější patří:

- Vznik globální ekonomiky – existuje jednotný trh kapitálu, zboží, kvalifikované pracovní síly a technologií, který díky komunikaci dosahuje maximalizace zisků z investic nebo výnosu z produkce.
- V ekonomickém sektoru posun od průmyslové výroby ke službám.
- Technologie – centralita nových, vědecky založených odvětví.
- Sociologie – vznik nových technických elit a nástup nového principu stratifikace.
- Klíčová je úloha teoretického vědění jako zdroje inovací a tvorby politiky.

Dále poskytuje prostor pro uplatnění nových axiálních struktur a principů. [Bell D., 1973]

⁸ KELLER, Jan. 2011. *Koncept postindustriální společnosti a jeho slabiny* [online].

Postindustriální společnost je založena na terciárním sektoru a na vztazích mezi lidmi. Dochází k rozvoji intelektuální technologie, strojové technologie a vzniká vedle sektoru dopravy a služeb sektor trhu, finanční a kapitálové směny a dále sektor zdravotnictví, vzdělání, výzkumu a volného času. Hlavním sociálním útvarem postindustriální společnosti je komunita. Zde je patrný nárůst významu spolupráce lidí, s čímž souvisí růst role informace a profesionality. Má to i svou negativní stránku a to, že je společnost rozdělena na kvalifikovanou a nekvalifikovanou část, což může způsobovat zvyšování rozdílů v socioekonomických vrstvách společnosti. [Bell D., 1999]

5) Charakteristika Ostravy

5.1 Základní údaje

Ostrava je statutární město, které se nachází na severovýchodě České republiky. Leží v geomorfologickém celku Ostravská pánev na soutoku čtyř řek - Lučiny, Odry, Opavy a Ostravice. Jedná se o strategickou polohu z hlediska blízkosti hranic sousedních států. Deset kilometrů severně se nachází hranice s Polskem a 50 km východním směrem jsou hranice se Slovenskem.

Sídelní a průmyslová metropole Moravskoslezského kraje je rozlohou třetím největším městem republiky a třetím v pořadí dle počtu obyvatel. Celková rozloha města je 240 km² a je rozdělena do 23 městských obvodů. Počet obyvatel k 31. 12. 2013 byl dle Českého statistického úřadu 297 tisíc. Město Ostrava je významným univerzitním městem. Sídli zde Ostravská univerzita, Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava a Vysoká škola podnikatelská. Díky dálnici D 47 a mezinárodnímu letišti Leoše Janáčka v Mošnově patří mezi důležité dopravní uzly České republiky.

Ostrava je kulturním a sportovním centrem Moravskoslezského kraje. Nachází se zde Národní divadlo moravskoslezské, které má dvě scény Divadlo Antonína Dvořáka a Divadlo Jiřího Myrona, dále Divadelní společnost Petra Bezruče, Komorní scéna Aréna a také Divadlo loutek Ostrava. Působí zde mezinárodně uznávaná Janáčkova filharmonie Ostrava. Ostrava se stala populární také díky každoročnímu pořádání hudebního festivalu Colours of Ostrava a řadě jiných společenských akcí. Mezi hlavní sportovní události patří Zlatá tretra, která se v Ostravě pořádá již od roku 2000. Dále mezi významné patří pořádání tenisového Fedcupu či spoluúčast na pořádání Mistrovství světa 2015 v hokeji.

Blízkost Beskyd a Jeseníků poskytuje různorodou nabídku turistických a lyžařských tras. Na území Ostravy se nachází chráněná krajinná oblast Poodří, národní přírodní rezervace Polanská niva a přírodní rezervace Polanský les. Mezi chráněné území patří přírodní rezervace Rezavka a rybník Štěpán, dále také lesní rezervace Turkov, která je přírodní památkou. Město se pyšní jedním z největších přírodních koupališť v ČR Letní koupaliště SAREZA Ostrava - Poruba a v neposlední řadě také ZOO Ostrava, která patří mezi 10 nejvyhledávanějších turistických cílů v zemi.⁹

⁹ LESKOVÁ, Ivana. Ostravská zoo dosáhla vytožené hranice půl milionu návštěvníků ročně. *IDNES.cz: Ostrava a Moravskoslezský kraj* [online].

5.2 Historie města

Název města Ostrava je odvozen od řeky Ostravice, která je jednou z řek protékajících městem. Základ slova Ostrava znamená „ostře, rychle, bystře protékající řeku“. Osídlení území je poprvé doloženo již ve starší době kamenné přibližně před 25 tisíci lety. Tato oblast se nazývá Landek a je nalezištěm nejznámějšího architektonického skvostu, který byl objeven v roce 1953, Petřkovická (Landecká) Venuše (48 mm torzo ženské postavy z krevele).¹⁰

První písemnou zmínku o Ostravě nalezneme v závěti olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburku z roku 1267. [Bakala J. - Jiřík K, 1993]. O třicet let později byl nad soutokem řeky Lučiny a Ostravice postaven Slezskoostrovský hrad, který sloužil ke střežení hranice. Ve 14. století se díky udělenému právu konání 16-ti denního trhu Karlem IV. stalo významným střediskem středověkých trhovců. Ve městě se především rozvíjela řemesla jako řeznictví, pekařství a ševcovství, velký potenciál mělo i mlynářství. Koncem 14. století bylo již město obeháno hradbami a dominovalo mu čtyřúhelníkové náměstí o velikosti 9 300 m². Během 15. století město změnilo několikrát svou vrchnost. V roce 1437 bylo začleněno do hukvaldského panství a společně s ním se v roce 1512 stalo součástí statků, které měl na starost olomoucký biskup. Jednalo se o jedno z nepříznivějších období vývoje. Rozvíjela se další řemesla jako například tkalcovství a soukenictví. Potom však došlo k Třicetileté válce, která znamenala úpadek obchodu a snížení počtu obyvatel.[Mištera L., 1997] Po ukončení války byla přerušena obchodní cesta ze Saska do Opavy, Ostravy a Těšína.

Velký zlom nastal až v druhé polovině 18. století, kdy bylo na území Ostravska objeveno černé uhlí. Konkrétně v roce 1763 v údolí Burňa v Polské Ostravě. Díky němu se Ostrava stala opět střediskem obchodu. Následovala výstavba Rudolfovy hutě a napojení na severní dráhu Ferdinandovu. Ostrava se postupně stala jedním z nejvýznamnějších průmyslových center rakousko-uherské monarchie. S nárůstem významnosti města rostl i počet obyvatel. Jen v Moravské Ostravě vzrostl z 1 700 v roce 1829 na téměř 14 000 v roce 1880. V roce 1910 měla Ostrava 37 000 obyvatel. [Jiřík J. – Pitronová B., 1967]

Po vzniku Československé republiky si Ostrava rovněž uchovala významné hospodářské postavení. Dne 1. 1. 1924 vznikla tzv. Velká Ostrava, která slučovala sedm moravských obcí v jeden celek. To se projevilo převážně stavebním a kulturním rozvojem a rozšířením města. Dominantou města se stala Nová radnice s 75m vysokou prosklenou věží, která byla otevřena v roce 1930.¹¹ Významným mezníkem ostravských dějin byla hospodářská krize trávající v letech 1929 až 1934.

¹⁰ Oficiální portál města Ostravy. KRZYŽANKOVA, Vlasta. *Historie města* [online].

¹¹ Oficiální portál města Ostravy. KRZYŽANKOVA, Vlasta. *Historie města* [online].

V březnu 1939 následovala německá okupace. Nejvýznamnějších průmyslových podniků jako například Vítkovického horního a hutního těžířstva nebo Severní dráhy Ferdinandovy se zmocnil největší německý koncern Göringovy závody, jejichž hlavní pracovní náplní byla výroba pro válečné účely. V srpnu 1944 bylo město vážně poškozeno nálety anglo-amerických spojenců. Osvobození se občané města dočkali 30. dubna 1945 vojsky Rudé armády. Po konci 2. světové války se Československo orientovalo na rozvoj hornictví a hutnictví, ocelářství a dalších odvětví těžkého průmyslu. Ostrava se stala centrem rozmachu těchto odvětví. Říkalo se jí „*město uhlí a železa*“ či „*ocelové srdce republiky*“. [Bakala J. - Jiřík K., 1993]. Od 50. let vstupovala Ostrava do etapy tzv. socialistické industrializace. V roce 1949 byla odstartována stavba průmyslového komplexu Nová huť v Ostravě – Kunčicích. Díky přílivu nových pracovních sil docházelo k další průmyslové a obytné výstavbě města. Ostrava byla střediskovým městem s neúměrně vysokou dojížděnkou za prací, která byla v té době srovnatelná pouze s Prahou. Ta kulminovala počátkem 60. let a o dvacet let později se již ustálila na ekonomicky únosnou míru. Zaměstnanost přetrvávala stále v průmyslových odvětvích. U hutnictví železa se ukazovaly tendence k přechodu na strojírenskou výrobu a ve Vítkovických železárnách se jednalo o ústup od hutní výroby ke zpracovatelským činnostem. Problémy v hutnictví se začaly projevat převážně v územních, technických a dopravních potížích, nemluvě o negativní odezvě na životní prostředí. Ostrava byla silně zasažena negativními dopady a celospolečenskými a regionální potížemi, což se projevilo také ve snižování celkového přírůstku obyvatel města. Nejvíce se na populační stagnaci projevilo záporné migrační saldo. [Prokop R., 2003]

Po sametové revoluci v roce 1989 se Ostrava stala statutárním městem včele s primátorem, městskou radou a zastupitelstvem. Po kolapsu hutního a chemického průmyslu ve spojení se zavíráním vytěžených dolů se Ostrava začala postupně měnit. Dne 30. června 1994 byl vyvezen poslední vozík z jámy Odra, čímž definitivně skončila těžba uhlí na území města. O čtyři roky později vyhasla dominanta města - Vítkovické vysoké pece. Na důrazu nabrala strojírenská výroba, automobilový průmysl a také obory informačních technologií, elektronika a energetika. V Ostravě započalo transformační období spojené s privatizací a restrukturalizací. Vzhledem k zvyšujícím se nárokům v ekonomické, společné a sociální sféře se jednalo o kolosální dopad na socioekonomický stav města.

5.3 Proces industrializace v Ostravě

Hornictví

Nejrozsáhlejším průmyslem, který zajistil popularitu města Ostravy, bylo bezpochyby hornictví a s ním spojené hutnictví. První nálezy uhlí se objevily v roce 1753 na území Polské Ostravy ve slezsko-ostrovském údolí Burna. Pravidelná těžba započala až o dvacet let později, a to díky tehdejšímu majiteli hlučinského panství Janovi Adamovi, pánu Gutschreiberovi. První sloje dostaly název Vilemína a Juliána. [Dlouhý J., 2001] Největší rozmach těžby uhlí nastal až v druhé polovině 19. století v období průmyslová revoluce. Jedním z impulsů zvýšení těžby bylo založení tehdejší Rudolfovy hutě v roce 1828 a dobrá dopravní dostupnost s okolím díky Severní dráze Ferdinandově. Postupně se důlní činnost rozšiřovala po celém území města. Vznikaly doly s dodnes známými jmény a historií jako např. důl Šalamoun, důl Karolina, důl Jindřich či důl Hlubina. Doly vlastnil proslulý rod Rothschildů, který se zasloužil o další rozvoj a modernizaci. Mezi nejvýznamnější společnosti patřily Kamenouhelné doly a koksovny Jana Wilczka, Vítkovické horní a hutní těžířstvo a již zmiňovaná Severní dráha Ferdinandova. Úpadek v těžbě nastal po první i druhé světové válce. Hlavní změny nastaly až po roce 1945, kdy byly důlní společnosti znárodněny a vznikl jeden národní podnik s názvem Ostravsko - karvinské doly, n.p., Ostrava. [Matěj M., 2007] V rámci státního útlumu těžby v 90. letech 20. století docházelo k postupné likvidaci dolů a celkovému ukončení těžby uhlí. Dne 30. 6. 1994 byl symbolicky vyvezen poslední důlní vozík z dolu Odra v městské části Ostrava – Přívoz. [Klát J., 2002]. V roce 1993 bylo otevřeno Hornické muzeum LANDEK v Petřkovicích, které je dnes součástí rozsáhlého projektu Dolní oblast Vítkovice. Ta se v současné době neustále rozšiřuje a rozvíjí v kulturní a naučné středisko. Za zmínku stojí také důl Michal v Michálkovicích, který byl veřejnosti otevřen v roce 2000.

Hutnictví a strojírenství

Nálezy černého uhlí byly již od počátku spojovány s myšlenou jeho využití pro výrobu železa. Ve spojení s dostatkem dříví, blízkostí vodního toku a levné pracovní síly došlo k rozvoji výroby železa. Jako první odstartovala éru hutnictví a strojírenství Rudolfova huť, která byla založena v roce 1828 na doporučení již zmiňovaného profesora vídeňské polytechniky F. X. Riepla. Tato huť se v roce 1843 stala taktéž majetkem rodu Rothschildů. Rozvíjela se nejen výstavba železáren a výroba, ale také došlo ke zvýšení socioekonomických podmínek obyvatel města. Rudolfova huť postupem času měnila své jméno, majitele, podmínky i možnosti výroby a stala se symbolem města a širokého okolí. Byla spojována s technologickým pokrokem, rozvojem města, růstem pracovních příležitostí a počtu obyvatel. Železářské závody v okolí se orientovaly převážně na spolupráci právě s touto hutí [Jiřík J. –

Pitronová B., 1967] Mezi další významné společnosti patřily např. Strojírna a slévárna J. Kubaly, železářská společnost Union, Akciová společnost válcovny kovů, strojírna Elbertzhagen a Glassner Mariánskohorské strojírny. Tak jako v oblasti hornictví i v tomto oboru proběhlo období výrazných změn po roce 1945. Zvyšoval se objem produkce a rozšiřovala se výrobní základna. V roce 1951 vznikl nový závod pod názvem Nová huť Klementa Gottwalda. Jednalo se o rozsáhlý komplex na katastru Kunčic, Bartovic a Vratimova. [Dlouhý J., 2001]. Na území Ostravy se nacházely největší ikony hutnictví a strojírenství a to již zmiňovaná Nová huť a Vítkovické železářny. Oba výrobní závody procházely neustálou modernizací, zvyšováním produkce a rozšiřováním výrobních technologií. V období 1975-1981 byla vybudována základna jaderné energetiky společně se základnou pro opravárenství jaderné energetiky a výrobu zařízení. V tomtéž období byl vytvořen koncernový podnik VÍTKOVICE – železářny a strojírny Klementa Gottwalda, který sdružoval 6 dalších strojírenských organizací. V roce 1989 započala nová éra spojená s transformací a restrukturalizací tohoto odvětví.

Chemický průmysl

Výraznou součástí průmyslu na území Ostravy se stal právě chemický průmysl. Nebyl bezprostředně vázán na uhlí jako na surovinu, ale využíval jej jako palivovou základnu. Největšími průkopníky tohoto oboru nepochybně byli vídeňský průmyslník J. M. Miller a brněnský továrník a chemik K. Hochstett. V roce 1851 byla založena První rakouská továrna na výrobu sody v Hrušově. Největší éru rozmachu zažilo toto odvětví až v posledních dvou desetiletích 19. století. Moderními závody byly Moravskoostravské chemické závody, spol. s r.o., Československá továrna na dusíkaté látky anebo firma Posnansky-Strelitz, spol. s r.o. - asfaltové závody a továrna na krycí lepenku a korkové kameny. [Matěj M., 2007] Ani chemický průmysl se nevyhnul procesu znárodnování. V roce 1946 vznikl národní podnik Ostravské chemické závody, který se následně rozpadl a vznikl další národní podnik, tzv. Urxovy závody. [Janík M., 1985]. O zhruba dvacet let později byla vybudována v Ostravě – Kunčicích chemická továrna Technoplyn. Hlavním důvodem výstavby bylo zásobování průmyslových aglomerací technickými plyny. Za zmínku stojí vybudování výroby anilinu v polovině 80. let, která je považována za jednu z největších investičních akcí své doby na území Československa. [Dlouhý J., 2001]

Potravinářství

Potravinářský průmysl byl nejméně rozšířeným na území města. Představoval zastoupení převážně v pivovarnictví, sladovnictví a mlynářství. Právě o mlynářství je zmínka již v roce 1396. Na území Ostravy existoval Horní mlýn na jihovýchodě, Střední mlýn nacházející se na mlýnské strouze a také mlýn Dolní, který byl v 19. století přestavěn na mlýn parní. Zánik těchto mlýnů byl převážně

způsoben nepříznivými vlivy poddolování. Dále se na území Ostravy nacházely lihovary jako např. Rafinerie lihu v městském obvodu Radvanice a Bartovice, městské jatky či mlékárna v Moravské Ostravě. [Matěj M., 2007]

Plynárenství

V roce 1869 byla vystavěna v Moravské Ostravě městská plynárna, která zásobovala obyvatele obcí Moravské Ostravy a Přívozu a dodávala plyn chemickým závodům v Hrušově. Do majetku města Ostravy se dostala až v roce 1920. Obce Vítkovice a Zábřeh byly zásobovány plynem dodávaným Vítkovickými železárnami. Díky znárodnění v roce 1945 došlo ke sloučení všech 25 plynáren na Moravě a vznikl národní podnik Moravskoslezské plynárny.

Doprava

Důležitým spojením s okolím nebyla pouze doprava železniční díky Severní dráze Ferdinandově, ale také doprava silniční. Přes jádro Ostravy procházely dvě významné komunikace a to cesta z Vídně přes Hranice do tehdejší Polské Ostravy a dále přes Fryštát do Krakova a druhá cesta, která vedla ze Saska přes Dolní Slezsko do Opravy, Těšína a dále do Polska a Uher. S rostoucím významem tzv. císařské silnice byl vybudován řetězový most, který je dnes znám pod názvem Most Miloše Sýkory. Za zmínku stojí počátky letecké dopravy, které úzce souvisí se založením župy Masarykovy letecké ligy v Opavě a místní skupiny v Ostravě v roce 1926. Na území města Ostravy, konkrétně v městské části Hrabůvka, bylo vybudováno travnaté letiště v roce 1937. Bylo v provozu až do 60. let 20. století, než se v roce 1959 otevřelo civilní a vojenské letiště v Mošnově. [Matěj M., 2007]

5.4 Vliv transformace na město Ostrava

Proces transformace a s ní spojené restrukturalizace znamenal pro Ostravu dynamický proces nutných změn a to zejména v ekonomické a sociální sféře. Mezi ty nejdůležitější lze zařadit útlum a pozdější ukončení těžby, útlum metalurgické výroby, rekonstrukci a rozšíření dopravní infrastruktury, regeneraci průmyslových i dopravních brownfields a neposlední řadě vytvoření nových průmyslových zón. [Kuta V. - Ferko M., 2009]

Za nejdůležitější mezník transformačního procesu na území Ostravska se považuje rok 1994, kdy Ostrava přestala být hornickým městem. Tehdejší největší průmyslový závod České republiky Vítkovické železárně postihla totální restrukturalizace. Byl zastaven provoz vysokých pecí a kompletně zaniklo ostravské hornictví. Tyto změny postihly i další velké podniky, jako např. Novou Huť v Kunčicích. Obě tyto ikony českého a moravského hutnictví a strojírenství pocítily pokles

zaměstnanců téměř o polovinu. Kvůli nedostatku možností vyvážet nejen na tuzemském, ale i zahraničním trhu došlo k úpadku v odvětví těžkého průmyslu, koksochemii i důlním strojírenství. Během velmi krátké doby došlo k celkové obměně ekonomické aktivity obyvatel. [Prokop R., 2003]

Tabulka 2: Strukturální proměny ekonomické aktivity obyvatel

Ekonomická činnost	Zaměstnanost	
	1991	2001
Zemědělství, lesnictví a rybolov	3 155	952
Průmysl	75 198	42 944
Stavebnictví	14 060	13 323
Služby	79 855	102 991
Celkem	172 268	160 210

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky, která srovnává hlavní hospodářské úseky ekonomické aktivity, je patrný značný strukturální přesun z výrobní činnosti k sféře obslužné a spotřební. V odvětví průmyslu došlo k největšímu poklesu zaměstnaných osob. Po zániku hornictví převládá v průmyslové skladbě průmysl zpracovatelský a dále energetický, chemický a potravinářský. Celkově průmysl postrádal technicky náročná zpracovatelská odvětví výpočetní techniky a automatizované programy. Dalším odvětvím, kterému poklesla zaměstnanost, bylo zemědělství. Jednalo se o následek rozpadu družstevních hospodářství, přičemž se velkým problémem stala výnosnost produkce v poměru k potřebám města. Restrukturalizace taktéž silně zasáhla stavebnictví. V něm ale proces privatizace proběhl šetrněji, plynuleji a s menšími problémy. Stavební instituce omezily svou produkci anebo se zaměřily na jiné formy stavebnictví.

Transformace se nejvíce promítla do růstu obslužných odvětví nejrůznější orientace. Objevila se podnikání dosud neznámá, a to v oblasti nemovitostí, pronájmu a poskytování služeb. Obchodní sféra Ostravy se změnila díky výstavbě supermarketů a obchodních center. Změny také nastaly v dopravním sektoru, kde došlo k masovému rozvoji automobilismu. Z počátku se projevila v poklesu frekvence autobusové dopravy a taktéž meziměstské dopravy. Atraktivnost a dopravní dostupnost Ostravy měla zapříčinit připravovaná výstavba dálnice a taktéž rekonstrukce železničních tahů. [Prokop R., 2003]

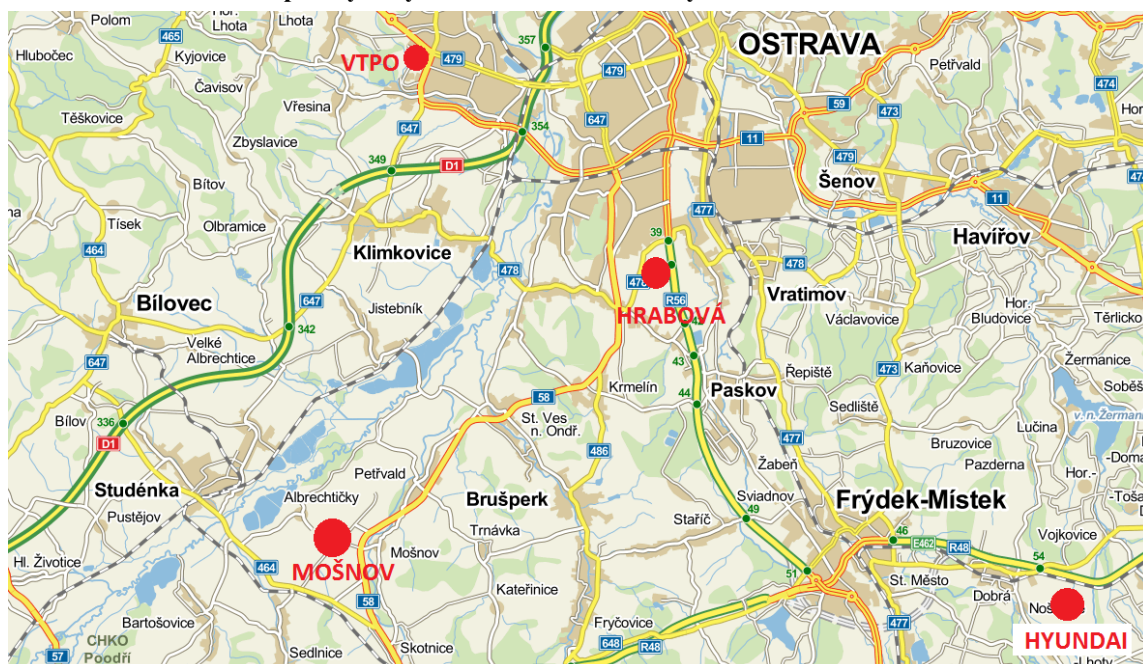
6) Současná Ostrava

Ostrava za posledních 20 let prošla obdobím radikálních změn. Vlivem deindustrializace byla přinucena změnit celkovou strukturu podnikání. V posledních letech město Ostrava zažívalo obrovský ekonomický rozmach způsobený přísmem investic. Rozvíjí se výzkumná a vývojová zázemí zahraničních firem, průmyslové zóny, vědeckotechnické parky a v neposlední řadě dochází k rekultivaci a regeneraci přírodní krajiny.

6.1 Průmyslové zóny

Jak je patrné z následující mapy, v regionu Ostrava se nachází 2 průmyslové zóny, a to konkrétně Ostrava - Mošnov a Ostrava - Hrabová. Dále se zde vyskytuje Vědecko-technologický park Ostrava a taktéž je na mapě znázorněn strategický investor regionu Hyundai Nošovice.

Obrázek 1: Znázornění průmyslových zón na území Ostravy

Zdroj: portál mapy.cz, vlastní zpracování

Průmyslová zóna Ostrava – Mošnov

Lokalita Mošnov se nachází 25 km od centra města Ostravy a z hlediska zaměstnanosti má pro Ostravu nezanedbatelný význam. Pozemky patřící statutárnímu městu Ostrava a Moravskoslezskému kraji se nachází v sousedství mezinárodního Letiště Leoše Janáčka Ostrava, které poskytuje svobodné celní pásmo. Mezi další přednosti oblasti patří blízkost dálnice D1 a rychlostní komunikace R 48.

Nachází se zde propracovaná infrastruktura, která bude obohacena napojením kolejové dráhy přímo k Letišti Leoše Janáčka. Jedná se o projekt Moravskoslezského kraje za podpory státní agentury CzechInvest a Ministerstva průmyslu a obchodu a statutárního města Ostravy. Projekt stavby odstartoval 16. prosince 2013 a bude spojoval letiště s obcí Sedlnice, která dále navazuje na město Studénku a napojuje se na hlavní železniční koridor mezi Ostravou, Prahou a Brnem. Provoz byl zahájen dne 13. dubna 2015.¹²

Na základě usnesení vlády č. 1471 z listopadu 2005 byla plocha průmyslové zóny rozšířena na 200 ha. V současné době je k prodeji investorům poskytnuta plocha o 164 ha. Dle výše uvedené mapy průmyslové zóny se v areálu vyskytují plochy pro různorodé využití. V bezprostřední blízkosti strategické průmyslové zóny (modrá barva) se nachází administrativní a obchodní centrum Leoše Janáčka Mošnov (červená barva). Za ní je rozvojová plocha tzv. „Malé zóny“, která je určena pro menší investory (růžová barva). Zelenou barvou je vyznačeno Multimodální logistické centrum. Jde o unikátní projekt v rámci ČR, který by měl být dokončen v roce 2018. Toto logistické centrum zahrnuje kontejnerový terminál v kombinaci se silniční, železniční i leteckou dopravou na jednom místě. Na žluté ploše o velikosti 10 ha byla zahájena příprava pozemku u rozvodny v Mošnově tzv. „SMEs“. Jedná se komerční prostory pro menší investory, jejichž činnost může být ukončena v souvislosti s přípravou rozvoje letiště.¹³

Mezi největší investory v této průmyslové zóně patří společnost MAHLE Behr Ostrava, s.r.o., která zaměstnává přibližně 1 000 zaměstnanců. Dále jsou to firmy jako PLAKOR CZECH, s.r.o. či CROMODORA WHEELS, s.r.o. Celkové investice v této průmyslové zóně dosáhly částky 5,12 mld. Kč a k 31. 12. 2014 bylo vytvořeno 2 050 nových pracovních míst.¹⁴

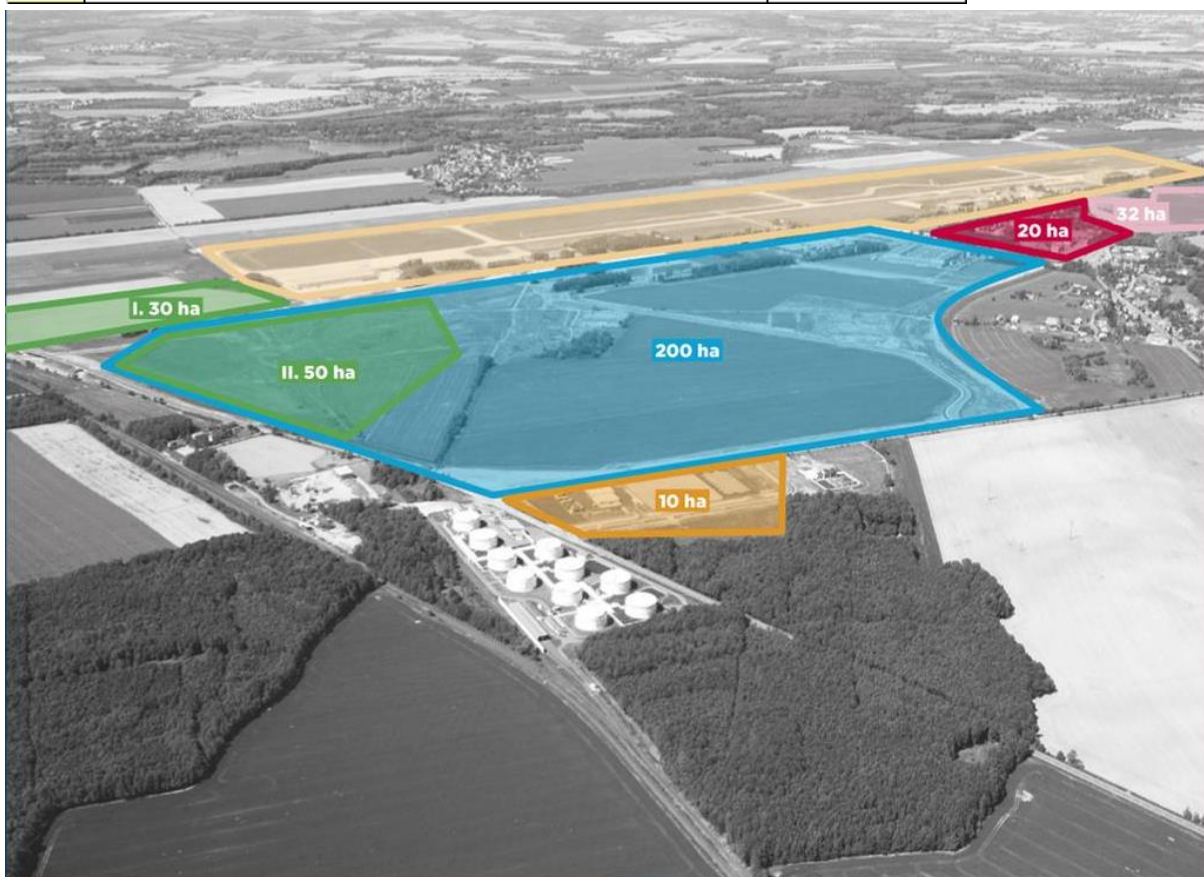
¹² Oficiální portál města Ostravy. NOVOTNÁ, Aneta: Hrabová [online].

¹³ Rozvojová lokalita Mošnov. In: *Ostrava: Moravskoslezský kraj* [online]. [cit. 2015-04-29].

¹⁴ Oficiální portál města Ostravy. OSTRAVA centrum nejrychleji rostoucího regionu České republiky: Prezentace

Obrázek 2: Průmyslová zóna Ostrava - Mošnov

Barva	Název	Rozloha
■	Strategická průmyslová zóna	200 ha
■	Multimodální logistické centrum	I. 30 ha, II. 50 ha
■	Aministrativní a obchodní centrum Leoše Janáčka Mošnov	20 ha
■	Malá rozvojová zóna	32 ha
■	SMEs	10 ha
■	Mezinárodní letiště Leoše Janáčka	

Zdroj: Oficiální portál města Ostravy. *OSTRAVA centrum nejrychleji rostoucího regionu České republiky: Prezentace*

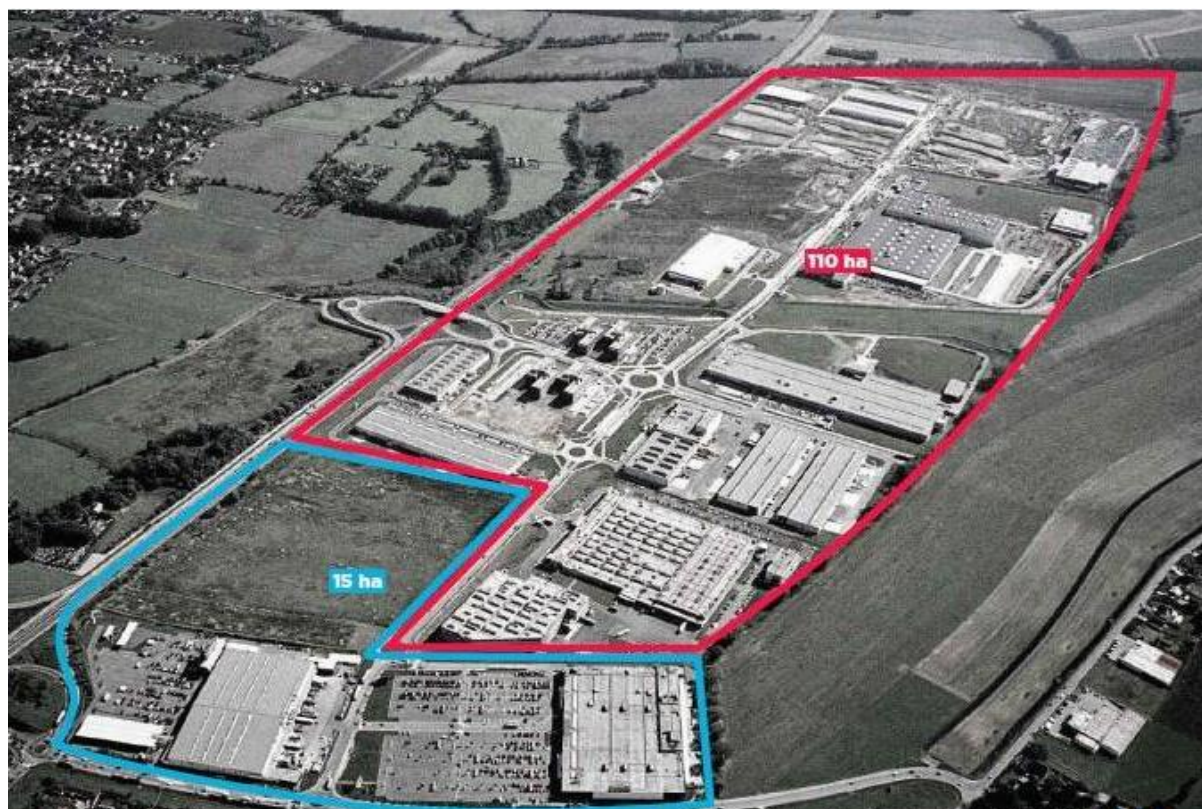
Průmyslová zóna Ostrava – Hrabová

Průmyslová zóna je situována na jižním okraji města. V těsné blízkosti se nachází rychlostní komunikace I. třídy Ostrava – Frýdek Místek. Areál poskytuje rozvinutou infrastrukturu a vyspělou základnu v oblasti vzdělání, které mohou zaručit zajištění pracovních sil a budoucí rozvoj. Výstavba zóny započala v roce 1999 a prošla řadou etap. Původně činila plochu 30 + 30 ha, ale následně byla rozšířena o 50 ha. Jak je patrné z obrázku níže, celková plocha průmyslové části disponuje rozlohou 110 ha (růžová barva). Průmyslová zóna se stala jednou z nejúspěšnějších průmyslových nemovitostí

České republiky, za což získala řadu ocenění.¹⁵ První bylo ocenění od Ministerstva průmyslu a obchodu v roce 2004 „Zóna s největším společenským přínosem“. Rok na to obdržela druhé místo. A dále se umístila v letech 2009 a 2010 na předních příčkách v soutěži Nemovitost roku.¹⁶

V současné době se zde nachází přes 50 českých a zahraničních firem. Největší společností je CTP Invest, s.r.o., která zaměstnává necelých 5 000 osob. Dále zde sídlí firmy SungWoo Hitech, s.r.o., PEGATRON CZECH, s.r.o., GE Money, ITT a další. Celkové investice přesáhly částku 12 mld. Kč a k 31. 12. 2017 zde bylo vytvořeno celkem 7 tis. nových pracovních míst.¹⁷

Obrázek 3: Průmyslová zóna Ostrava - Hrabová

Zdroj: Oficiální portál města Ostravy. *OSTRAVA centrum nejrychleji rostoucího regionu České republiky: Prezentace*

Vědecko-technologický park Ostrava

Vědecko-technologický park je budován na zelené louce na západním okraji města v blízkosti areálu Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava. Infrastruktura je napojena na silnici I/11 vedoucí do Opavy. Vědecko-technologický park byl založen v roce 1997 za investiční podpory

¹⁵ Oficiální portál města Ostravy. NOVOTNÁ, Aneta: Hrabová [online].

¹⁶ Oficiální portál města Ostravy. NOVOTNÁ, Aneta: Hrabová [online].

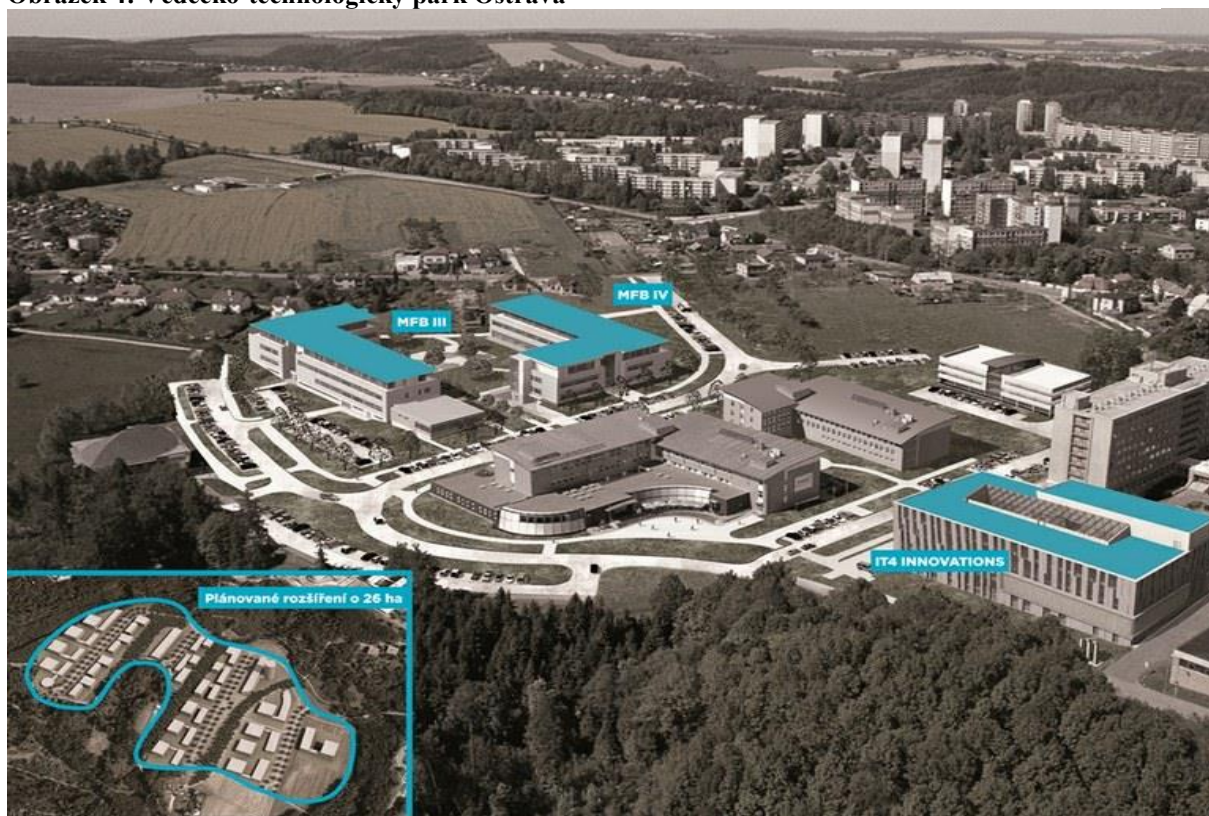
¹⁷ Oficiální portál města Ostravy. *OSTRAVA centrum nejrychleji rostoucího regionu České republiky: Prezentace*

Statutárního města Ostravy (59,1 %), Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava (13,6 %), Agentury pro regionální rozvoj, a.s. (9,1 %), Ostravské univerzity v Ostravě (9,1 %) a Slezské univerzity v Opavě (9,1 %). Cílem založení bylo poskytnutí prostor pro komerčně orientovaný vědecký a technologický výzkum, spojení s univerzitní sférou s důrazem na vývoj, aplikovaný výzkum a podporu inovačních technologií.¹⁸

Areál Vědecko-technologického parku zahrnuje budovy PIANO a TANDEM nabízející pronajímatelný prostor o celkové rozloze 5 400m². Dále se v areálu nacházejí komerční objekty společností Ingeteam, a.s. a ELCOM, a.s. V srpnu 2013 byla odstartována výstavba Multifunkčních budov III. a IV., které budou sloužit jako podnikatelské inkubátory pro malé a střední podniky. V loňském roce město Ostrava prodalo společnosti CTP administrativní budovu a pozemky přidělené k výstavbě ve Vědecko-technologickém parku v Ostravě – Pustkovci. Společnost CTP má v plánu nabídnout tyto administrativní prostory klientům z oboru výzkumu a vývoje.

V současné době dochází k rozšíření oblasti o sousední lokality z důvodu naplnění kapacity pozemků. Aktuálně probíhá příprava I. etapy. Celý projekt by měl být ukončen 31. 12. 2016.¹⁹

Obrázek 4: Vědecko-technologický park Ostrava

Zdroj: Vědecko-technologický park Ostrava, a.s. [online]

¹⁸ Vědecko-technologický park Ostrava, a.s. [online].

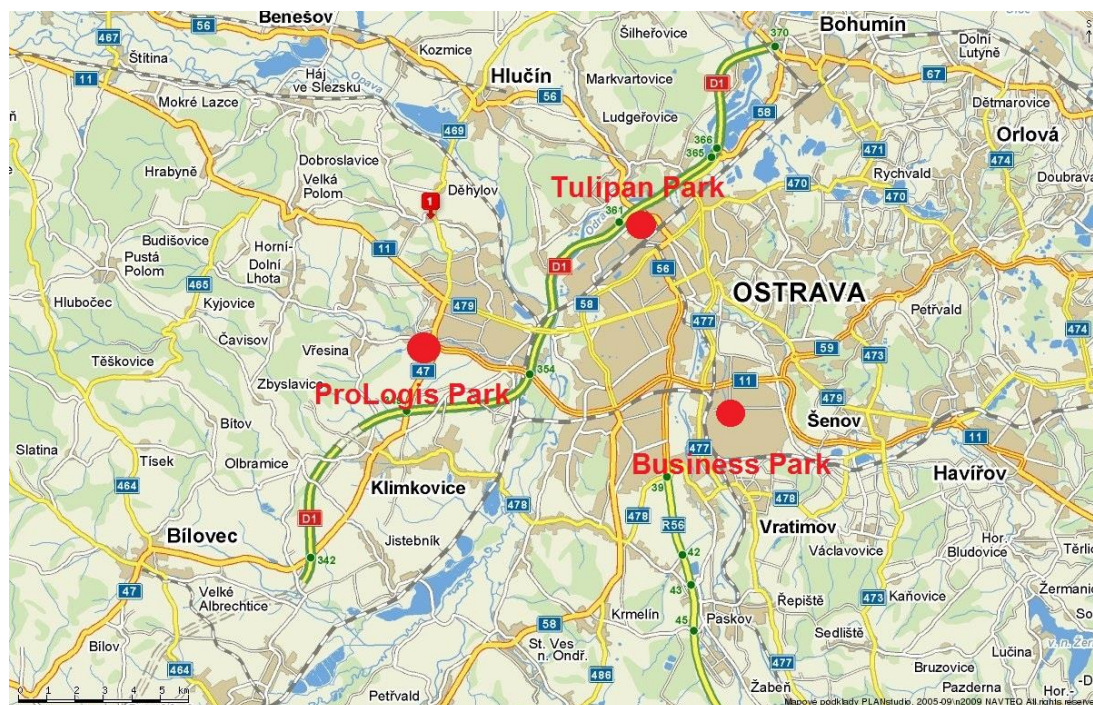
¹⁹ Oficiální portál města Ostravy. NOVOTNÁ, Aneta; Hrabová [online].

6.2 Logistické parky

ProLogis Park Ostrava

Park se nachází přibližně 14 km od centra města v blízkosti dálnice D1 a městského okruhu Ostravy. Jedná se o strategickou polohu z důvodu blízkosti Vědecko-technologického parku Ostrava a Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava. Celková rozloha parku je 11 ha a má plně zajištěnou technickou infrastrukturu. Nejvýznamnější společností, která zde sídlí, je jeden z největších distributorů IT AT Computers.²⁰

Obrázek 5: Mapa logistických parků na území Ostravy

Zdroj: portál mapy.cz, vlastní zpracování

Tulipan Park

Tento logistický park se nachází v Ostravě – Přívoze nedaleko centra města a sjezdu z dálnice D1. Nabízí pronajímatelnou plochu 20 000 m² a specializuje se na pronájem skladových prostor a lehkou průmyslovou techniku. Mezi nejznámější společnosti sídlící v tomto areálu patří společnosti

²⁰ Oficiální portál města Ostravy. NOVOTNÁ, Aneta: Hrabová [online].

zabývající se automobilovým průmyslem Erwin Quarder CZ a TEMPLIN CZ, a.s., a dále také firma Adler Czech, která se specializuje na textilní průmysl.²¹

Business Park Ostrava

Business Park se nachází v městské části Ostrava – Kunčičky v těsné blízkosti jedné z hlavních ostravských komunikací ulice Rudná. Areál o rozloze 13,5 ha nabízí prostory a zázemí pro SME's společnosti z oblasti výroby a vývoje, výzkumu, zabývající se skladováním a logistickými operacemi. Tento areál je ve výstavbě a nabídne celkově 54 000 m² zastřešených a skladových ploch a taktéž kancelářské prostory o velikosti přibližně 3 800 m².²²

6.3 Brownfields

Pojem brownfields označuje zanedbané, případně kontaminované nemovitosti v urbanizovaném území, které ztratily své původní využití nebo jsou málo využívané. Bez procesu regenerace nelze tyto budovy a pozemky vhodně ani efektivně využívat. Problematika brownfields se objevuje ve vyspělých zemích přibližně od roku 1970. V České republice je řešena zhruba od roku 1997, v době, kdy se začaly projevovat důsledky restrukturalizace průmyslu. V současné době se jedná o soubor příležitostí, který by po úspěšné rekonstrukci a reorganizaci problémových oblastí mohl přispět k suburbanizaci města, zlepšení hospodářské základny a estetického vzhledu souvisejícího se zvýšením kvality života občanů.²³

Využití pozemků brownfields

Ostrava má celkem 79 ploch typu brownfields, které zabírají rozlohu o hodnotě 19,04 km². Jedná se o největší koncentraci brownfieldů v České republice. Orientační odhad celkové rozlohy činí 8,9 % celkové plochy města.²⁴ V tabulce zobrazené výše je vybráno TOP 10 největších brownfields různého typu. Na území města Ostravy se nachází 5 základních typů těchto ploch, které mohou mít různorodé využití:

- a) Průmyslové areály, kde už výroba skončila
 - Mohou sloužit jako prostory pro bydlení, služby či v případě dochovaných industriálních památek jako muzeum či skanzen.

²¹ Oficiální portál města Ostravy. NOVOTNÁ, Aneta: Hrabová [online].

²² *Green Square: Business park Ostrava* [online].

²³ Strategický plán rozvoje systému zeleně na území města Ostravy. [online]

²⁴ Dýchám pro Ostravu. BC. HAVRÁNEK, Petr. *Brownfieldy na území města* [online].

- b) Průmyslové areály, kde se konec průmyslové výroby očekává
- Tento typ slouží k podobnému účelu jako typ předchozí pouze s tou výjimkou, že zde může být navrženo ponechat výrobní funkci ve formě lehkého průmyslu.
- c) Odkaliště, kalové laguny
- Tyto plochy se nacházejí převážně v blízkosti řek a tím pádem záplavových oblastech, proto jejich využití může být navrženo ve formě parků či jako územní systém ekologické stability.
- d) Sklárky průmyslových odpadů
- V tomto případě se jedná o využití pro volný čas a rekreaci občanů města ve formě turistických a cyklistických tras.
- e) Důlní haldy
- Důlní haldy mohou mít podobné využití jako sklárky průmyslových odpadů. Příkladem je Halda Ema, ke které vede turistická naučná stezka.²⁵

Nejznámější rekultivací brownfields je Dolní oblast Vítkovic, které se blíže věnuji v případové studii v další části své práce. Dále za zmínku stojí oblast Nové Karoliny a tzv. sociální brownfield na území městské části Ostrava – Hrušov.

Tabulka 3: Přehled největších brownfieldů na území Ostravy

Název lokality	Rozloha lokality	Katastrální území	Typ brownfieldu
Důl Odra - Odval Heřmanice	2 643 144 m ²	Hrušov, Heřmanice	důlní haldy
DIAMO s.p. Odra - Odval Hedvika	1 341 219 m ²	Radvanice	důlní haldy
Důl Hlubina, Vítkovice - aglomerace, koksovna, vysoké pece	1 293 617 m ²	Vítkovice	areál prům. podniků, kde skončila prům. výroba
Centrální odval Zárubek	1 033 500 m ²	Slezská Ostrava	důlní haldy, odkaliště, rekultivace
Vítkovice a.s. Halda Hrabůvka	1 012 018 m ²	Hrabůvka	sklárky prům. odpadů, chemické sklárky
NH a.s. - Odval Lihovarská	839 146 m ²	Slezská Ostrava	důlní haldy
Centrální odval Dolu Jan Šverma	535 951 m ²	Mariánské Hory	odkaliště
OKD OKK,a.s. Odval Ludvík	501 101 m ²	Radvanice	důlní haldy
Důl Odra - Odval Jeremenko	491 708 m ²	Kunčice nad Ostravicí, Slezská Ostrava, Hrabůvka	důlní haldy
DIAMO s.p. ODRA Odval Ema	365 722 m ²	Slezská Ostrava	důlní haldy

²⁵ Strategický plán rozvoje systému zeleně na území města Ostravy. [online]

Zdroj: Dýchám pro Ostravu. BC. HAVRÁNEK, Petr. *Brownfieldy na území města* [online].

Nová Karolina

Původně na tomto pozemku byla postavena v roce 1858 koksovna a briketárna, dále v roce 1905 elektrická ústředna. Průmyslová činnost na tomto území byla ukončena koncem 70. let 20. století a došlo k rekultivaci pozemků. Právě elektrická ústředna se jako jediná společně s elektrocentrálou (tzv. Dvojhalí) zachovala. Obě historické budovy, dnes označovány pojmem „Trojhalí“, jsou zapsány v seznamu Národních technických památek.²⁶ Celý projekt pod názvem Nová Karolina, který zahrnuje již zmiňované Trojhalí a zcela novou městskou čtvrť by měl být dokončen v roce 2018.

Městská čtvrť nesoucí název Nová Karolina byla postavena na rozloze 32 ha a zahrnuje multifunkční centrum o celkové rozloze 240 000 m². Jeho součástí jsou maloobchodní prostory, rezidenční objekty, kancelářské prostory, zábavné a sportovní zařízení a nechybí ani zelené plochy a rozsáhlé parkovací prostory.²⁷ Dnešní podoba Trojhalí Karolina se skládá z prostor nazvaných „Ústředna – sportoviště“ a „Dvojhalí – kryté náměstí“. První ze zmiňovaných budov je určená ke sportovním aktivitám. Plocha o rozloze 2 x 600 m² je vhodná nejen pro uspořádání sportovních akcí, ale také pro různé společenské události. Druhá budova s názvem „Dvojhalí“ nabízí monumentální prostory krytého náměstí s využitelnou plochou 4 500 m². Prioritně slouží k pořádání veřejných akcí a sportovních, kulturních a společenských událostí.²⁸

Obrázek 6: Trojhalí Karolina

²⁶ *Industriální soubory v Ostravě vybrané k nominaci na zápis do Seznamu světového dědictví UNESCO*

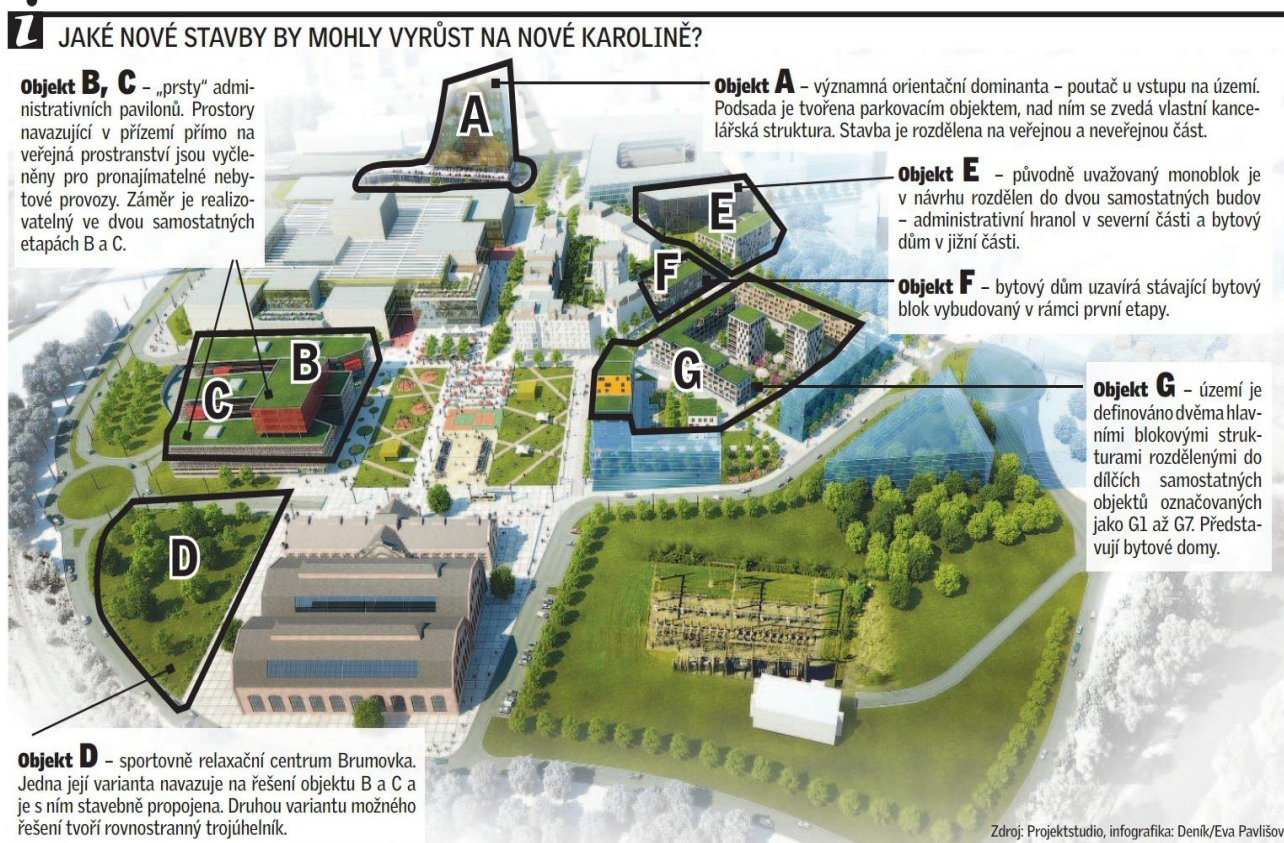
²⁷ Dýchám pro Ostravu. BC. HAVRÁNEK, Petr. *Brownfieldy na území města* [online].

²⁸ *Trojhalí Karolina: AREA INFO* [online]

Vlastní foto

V současné době probíhá druhá etapa výstavby Nové Karoliny. Její součástí je výstavba sedmi nových budov, z nichž nejdominantnější bude prosklená stavba výškového domu u sjezdu z Frýdlantských mostů. Do druhé etapy spadá dostavba bytových domů a dokončení započaté urbanistické struktury. Dále bude probíhat stavba skupiny objektů před Trojhalím, která by měla vyznačit budoucí postupně vznikající náměstí. Právě dostavba Karoliny a navazujících částí nejen směrem k Dolní oblasti Vítkovic, ale také k Černé louce by měla oživit střed města a přilákat občany do centra Ostravy.²⁹

Obrázek 7: Budoucnost Nové Karoliny

Zdroj: KOZILOVÁ, Martina. Nová Karolina se ještě rozroste. *Moravskoslezský deník.cz* [online].

²⁹ KOZILOVÁ, Martina. Nová Karolina se ještě rozroste. *Moravskoslezský deník.cz* [online].

Hrušov

Oblast Hrušov mající charakter tzv. sociálního brownfieldu se nachází podél ulice Bohumínské v blízkosti řeky Odry a dálnice D1. V jižním sousedství je situován bývalý chemický závod Dukla. Objekt je z 94 % vlastněn statutárním městem Ostrava.³⁰

V areálu nebyla soustředěna přímo výroba, ale budovy, které se zde vyskytují, sloužily jako ubytovna pro dělníky z okolních fabrik. V roce 1989 došlo k částečnému vysídlení dané lokality a povodně v roce 1997 završily již výše zmiňovaný jev zvaný sociální brownfield. Území bylo vyhodnoceno jako ekologicky nezávadné a v současné době se upřesňují záměry o budoucím využití. Po provedení nezbytných terénních a vodohospodářských úprav se předpokládá výstavba nájemních administrativních objektů, popřípadě výzkumných a technologických pracovišť.³¹

Obrázek 8: Hrušov

Zdroj: Oficiální portál města Ostravy. OSTRAVA centrum nejrychleji rostoucího regionu České republiky: prezentace

³⁰ Oficiální portál města Ostravy. OSTRAVA centrum nejrychleji rostoucího regionu České republiky: Prezentace

³¹ Dýchám pro Ostravu. BC. HAVRÁNEK, Petr. *Brownfieldy na území města* [online].

6.4 Technické památky

V této kapitole bych ráda zmínila industriální památky v Ostravě, které byly vybrány k nominaci na zápis do seznamu světového dědictví UNESCO. Jedná se o kulturně historické dědictví reprezentující fenomén města. O zviditelnění těchto památek se dlouhodobě snaží Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů. Na jejich práci navázala činnost Fakulty architektury Vysokého učení technického v Brně. Až na počátku 90. let 20. století se o průzkumy a památkové hodnocení začal zajímat Národní památkový ústav. Na základě těchto výzkumů vznikla koncepce památkové ochrany Ostravské průmyslové aglomerace, jejichž hlavním posláním je snaha o zachování nejdůležitějších památek hornictví, hutnictví, železniční dopravy a sociálních institucí. Kromě tradičních památkových kritérií byly uplatněny kritéria jedinečnosti a typičnosti technického řešení, typologického uspořádání a historického významu. [Matěj M., 1997]

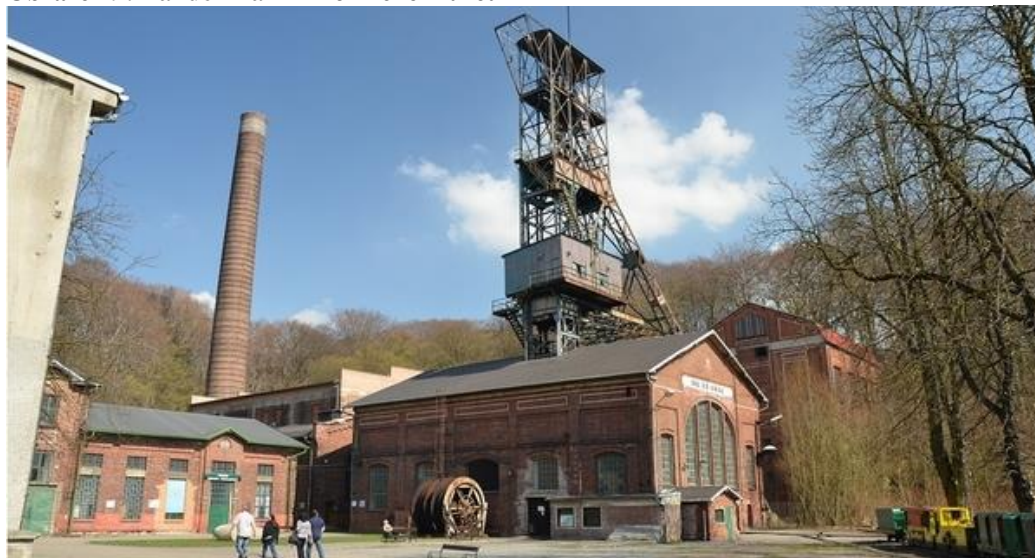
Ostrava byla jednou z největších industriálních aglomerací bývalé Rakousko-uherské monarchie. Ostravsko-karvinský kamenouhelný revír se stal po dlouhá desetiletí jednou z nejvýznamnějších oblastí těžby uhlí v Evropě. Období průmyslové revoluce a její následky přetvořily celkovou sídelní strukturu města. Mezi charakteristické symboly patří těžební věže dolů a šachet, vysoké pece a koksovny a nezaměnitelné červené zdivo průmyslových závodů, které se nachází převážně v městské části Vítkovice nedaleko centra města. Tak jako pro jiné města jsou ikonami hrady, zámky či kláštery, tak pro Ostravu je specifickým rysem právě historické industriální centrum města.

Areál dolu Anselm/Eduard Urx – Landek Park

Areál nacházející se v Petřkovicích reprezentuje nejstarší období využívání uhlí. První stopy jeho využití jsou datovány zhruba před 23 000 lety v ohništích pravěkých lidí. Průmyslové dolování uhlí zde začalo v roce 1782, kdy vznikly doly Vilemína a Juliána. Stejně jako většina dolů na území Ostravska patřily do vlastnictví olomouckého arcibiskupství. Vlastní pojmenování dolu Anselm souvisí se synem S. M. Rothschilda, který převzal vlastnická práva v roce 1855. Důl Anselm je proslulý tím, že zde byl jako prvnímu dolu instalován starší parní těžební stroj v roce 1847. Areál za dobu své působnosti prošel mnohokrát stavebním a technickým vývojem. Období první i druhé světové války s sebou přinesly stavební úpravy v podobě nové strojovny a kompresorovny, zvýšení těžební věže a rozšíření administrativních budov v areálu. Z důvodu sešrotování se původní technické

zařízení nedochovalo. Až v roce 1993 se podařilo tento areál otevřít veřejnosti v podobě Hornického muzea. [Kučová V – Miloš M., 2007]

Obrázek 9: Landek Park – hornické muzeum

Vlastní foto

V současnosti jde o největší hornické muzeum v České republice, které bylo roku 1992 vyhlášeno národní přírodní památkou. Hornické muzeum ve spojení s vzácnou flórou a faunou Landeckého vršku se stal světoznámým areálem z hlediska geologie, historie, přírodovědy a hornictví. Proslul hlavně díky objevu Landecké venuše, což je 46 mm vysoké torzo ženy vyřezávané z krevele. V roce 1996 vznikl střednědobý program Revitalizace národní přírodní památky Landek, který o tři roky později získal cenu Henryho Forda za obnovu životního prostředí a kulturního dědictví v Evropě. Návrh o usilování této lokality do UNESCO byl podán v roce 1997.³² Od června 2010 dnešní LANDEK PARK patří do portfolia sdružení Dolní oblasti Vítkovic.

Důl Michal

Původně nazývaný důl Petr Cingr se nachází v městské části Ostrava – Michálkovice. Stavba je ojedinělá díky své výrazné městotvorné a kompoziční roli důlního areálu. V roce 1842 byl položen tzv. montánní erár kruhového privilegovaného kutiště a v něm byly vyhloubeny dvě jámy. Jako jeden z mála dolů na území Ostravy patřil tento důl společnosti Severní dráha Ferdinandova, v jejímž vlastnictví zůstal až do znárodnění v roce 1945. Ekonomické a technické postavení majitele mělo zdůraznit architektonické řešení dolu dle architekta Františka Fialy. Rekonstrukce v roce 1915 byla provázena zaváděním elektrického pohonu a její technické a stavební úpravy se zachovaly dodnes.

³² Oficiální portál LANDEK Park [online].

[Kučová V – Miloš M., 2007] Důlní činnost byla ukončena v roce 1993 a od roku 2000 je areál ve správě ostravského pracoviště Národního památkového ústavu. Záměrem památkové péče bylo zachovat celý areál tak, jak jej opustili lidé, kteří zde pracovali.³³ Důl Michal poskytuje autentické prohlídky důlních expozic a jeho prostory jsou vhodné pro konání výstav, divadelních představení a různých kulturních a společenských akcí.

Obrázek 10: Důl Michal

Vlastní foto

Větrná jáma Vrbice

Větrná jáma Vrbice byla vystavěna v roce 1911 jako výdušná jáma dolu Hubert společností Severní dráha Ferdinandova. Nachází se na severovýchodním okraji obce Hrušov. Její reprezentativní průčelí je situováno na severní straně železniční trati mezi stanicemi Ostrava – Hlavní nádraží a Bohumín. Pro svůj osobitý technický ráz je chráněna jako kulturní památka ČR. V současnosti tento areál vlastní společnost Green Gas, která se zabývá její obnovou a rekultivací okolní krajiny. Nachází se zde budova strojovny s těžní věží a raritou je těžní stroj z roku 1916 společně s elektrickým pístovým kompresorem značky Seimens-Stuckert z roku 1913. [Kučová V – Miloš M., 2007] V současné době v areálu dolu funguje degazační stanice pro odsávání důlních plynů z podzemí, kterou provozuje OKD, DPB Paskov.³⁴

³³ Oficiální portál Důl Michal [online].

³⁴ VIDLIČKA, Libor. 2007. Větrná jáma Vrbice. *Klub přátel hornického muzea v Ostravě* [online]

Obrázek 11: Větrná jáma Vrbice

Vlastní foto

Dalším unikátem města Ostravy, který je v nominaci na zápis do světového dědictví UNESCO je Důl Hlubina, koksovna a vysoké pece Vítkovických železáren, které jsou v současnosti známé jako Dolní oblast Vítkovic. Tento rozsáhlý areál, představující propojenost uhelného dolu a výroby železa, detailně popisují v další části práce.

7) Případová studie: Dolní oblast Vítkovic

Tato národní kulturní památka, které se s oblibou říká „Ostravské Hradčany“, je největší dominantou města Ostravy. Nachází se poblíž centra města, ve Vítkovicích. Jedná se o rozsáhlý průmyslový areál, který zahrnuje tři na sebe navazující celky: důl Hlubinu v severní části, ve střední části vysoké pece, koksovnu a její chemický provoz a v neposlední řadě průmyslové a administrativní budovy v jižní části. Celý pozemek se rozkládá na ploše 150 ha.³⁵ *Výjimečná hodnota areálu se opírá nejen o soustředění technologie od těžby uhlí, přes koksování k výrobě železa na jednom místě, ale také o specifické panorama, které se stalo jedním ze symbolů města.*³⁶ Po celou dobu své existence ovlivňovaly Vítkovické železárny občany města i své okolí. Přinášela rozvoj do celého regionu, pracovní místa i kvalifikovanou práci. Bohužel měla také negativní dopady jako znečištění ovzduší a devastaci životního prostředí. Ať už pozitivně či negativně, stala se symbolem města i celého Moravskoslezského kraje.

7.1 Vítkovické železárny

Dne 9. 12. 2015 to bude 187 let od založení tzv. Rudolfovy hutě, která byla předchůdkyní Vítkovických železáren. Původní jméno získala od olomouckého arcibiskupa Rudolfa, bratra rakousko-uherského císaře Františka II. Vznik prvního železářského závodu s trochou nadsázky odstartoval na území habsburské monarchie průmyslovou revoluci.

Založení Vítkovických železáren úzce souvisí s profesorem přírodopisu a technologie na vídeňském Polytechnickém institutu a odborným poradcem v řadě hutních podniků F. X. Rieplem. Tento muž pocházející z Štýrského Hradce navrhl za sídlo právě malou vesničku Vítkovice. [Polášek M., Machotková J., Tejzr L., 2007] Nejen bohaté naleziště černého uhlí, blízkost řeky Ostravice, ale také nedaleké beskydské lesy jako zdroj dřeva a levná pracovní síla vedly k vybudování jednoho z největších závodů své doby.³⁷ Provoz Rudolfovy hutě byl zahájen dne 16. září 1830 výstavbou první koksové vysoké pece v Rakousko-Uhersku. Ve stejném roce umírá Rudolf a železárny se dostávají do rukou olomoucké diecéze. [Myška M., 1960] Vážným zájemcem o Vítkovické železárny je vídeňský bankéř Salomon Mayer Rothschild, který je v roce 1835 získává do pronájmu. Železárny jsou přejmenovány na „Vítkovické těžířstvo“ a dochází k prudkému rozvoji hutě. V roce 1836 byla spuštěna první koksová vysoká pec v rakouské monarchii. Vítkovické železárny se stávají hlavním dodavatelem materiálu pro stavbu železniční dráhy z Vídně do Haliče, která získává jméno po

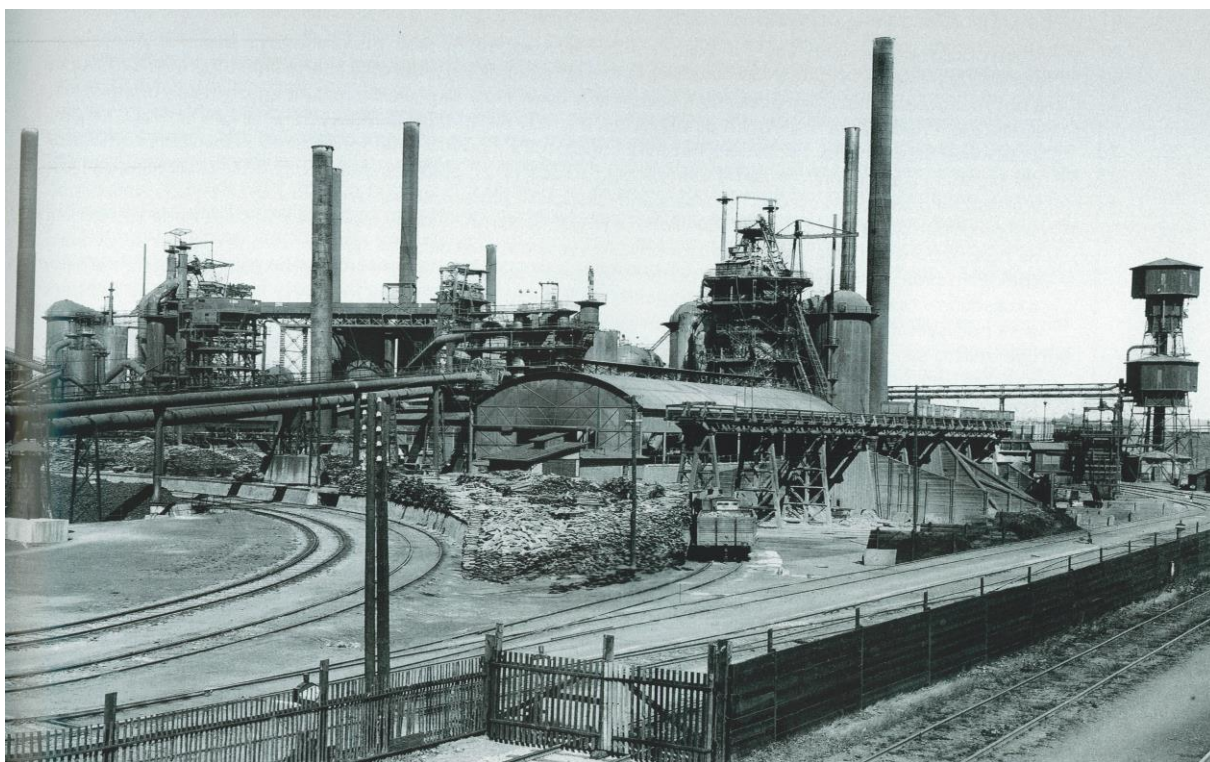
³⁵ Dýchám pro Ostravu - BC. HAVRÁNEK, Petr. *Brownfieldy na území města* [online]. [cit. 2013-05-05].

³⁶ Dolní oblast Vítkovic. *StavbaWEB* [online].

³⁷ Oficiální portál Dolní oblast Vítkovice

současném císaři Ferdinandovi I. – Severní dráha Ferdinandova. V roce 1843 Salomon M. Rothschild kupuje nejen Vítkovické železářny, ale také kamenouhelné a rudné doly, čímž utvrzuje svou ekonomickou a společenskou moc.³⁸ Nedaleko vysokých pecí byl v roce 1852 vyhlouben nový důl pojmenovaný Hlubina, čímž vznikl uzavřený cyklus výroby. Na jednom místě byla koncentrována nejen těžba černého uhlí, ale také výroba koksu a hutní prvovýroba. [Šustková H, 2012] V následujících letech se Vítkovické železářny stávají největším podnikem na Moravě a ve Slezsku. V roce 1858 je zahájena tradice produkce ocelových konstrukcí, a to výrobou prvního silničního mostu v Litoměřicích. Zavádí se nový způsob zkuňování železa tzv. besemerování³⁹, díky němuž dochází ke zrychlení a zjednodušení produkce železa. [Myška M., 1960]

Obrázek 12: Pohled na Žofínskou hut' v roce 1921

Zdroj: Polášek M. a kol., 2007, str. 31

V druhé polovině 70. let, konkrétně v roce 1873, dochází ke spojení bankovního domu Rothschildů se společenstvím bratří Gutmannů. Vzniká nový podnik pod názvem Vítkovické horní a hutní těžířstvo. Struktura závodu se rozšiřuje výstavbou Žofínské hutě (dnešní Karolina), Anselmovy hutě a dále budováním strojířny, mostárny, kotlářny či slévárny. Roste počet zaměstnanců až na cca 9 000. Zlatou éru zažívají Vítkovické železářny s nástupem nového ředitele Paula Kupelwiesera v roce 1876. Pod jeho vedením se začínají železářny orientovat na dodávky pro zbrojní průmysl, rozšiřují se

³⁸ Oficiální portál Dolní oblast Vítkovice

³⁹ „Besemerování“ – výroba oceli ze surového železa vháněním vzduchu do konvertoru

obytné možnosti pro dělníky o další obytné domy, je postavena radnice, kostel a jídelna. [Myška M., 1960] Zaměstnanci získávají do té doby nevídaný sociální program zahrnující zdravotní, penzijní a úrazové pojištění. Nástupcem Kupelwiesera se stává Emil Holz, který je proslulý reorganizací na válečnou výrobu. Pod jeho vedením se podnik stává jedním z prvních, který zavádí využití amoniaku a benzenu v hutnické výrobě. K významným inovacím tohoto období patří např. postavení vysoké pece Skotského typu a thomasování⁴⁰. Holz se zaměřil na zlepšení surovinové základny, proto v roce 1895 koupil rudné doly na Spiši a v roce 1897 také bohatá ložiska železné rudy v Koskullskulle ve Švédsku. Na počátku 20. století produkovaly Vítkovické železárny 96 % celkové tvorby surového železa a litiny na Moravě. Následovala rekonstrukce vysoké pece č. 1 v roce 1911 a taktéž i Žofinské huti. [Polášek M., Machotková J., Tejzr L., 2007]

V roce 1916 se stává ředitelem Adolf Sonnenschein a je jím až do roku 1932. Díky jeho výborným vyjednávacím schopnostem přibyla Mannesmannova trať na trubky velkého průměru. V období po skončení války byl nedostatek pracovních sil a vyskytovaly se problémy se zásobami surovin. Británie vstupuje do války s Německem, a proto je vítkovický majetek převeden na londýnskou pojišťovnu Aliance Assurance Company Ltd.⁴¹ Přichází období světové hospodářské krize a pro Vítkovické železárny to znamená pokles odbytu a to převážně do zahraničí. Následkem bylo zastavení provozu Žofinské huti a omezení výroby pouze na dvě pece ve Vítkovicích. V roce 1934 nastal obrat a o tři roky později již byly vítkovické závody opět na vrcholu své výroby. Veškerá výroba byla podřízena válečným potřebám a zvyšovala se až do roku 1943. [Polášek M., Machotková J., Tejzr L., 2007]

V srpnu 1944 je Ostrava zasažena americkými nálety. Bylo poškozeno mnoho budov a výrobních hal, což způsobilo značnou devastaci výrobních zařízení. V říjnu 1945 dochází k znárodnění majetku a rod Rothschildů je zbaven veškerého vlastnictví. V roce 1948 jsou Vítkovické železárny přejmenovány na Železárny Klementa Gottwalda. Ruda se dovážela ze SSSR a nejen díky její špatné kvalitě, ale také vlivem politické situace snižováním začal snižovat export do západních zemí. Import a export se realizovali formou tzv. Rady vzájemné hospodářské pomoci. V 60. letech se vyskytla možnost kontraktů s mimoevropskými státy jako např. Egypt, Irák a Čína. Největší zakázky ale stále směřovali do SSSR. V období 1960-1985 probíhá rozmach strojírenské výroby. Vítkovice fungují jako koncernový podnik, který slučoval řadu strojírenských a hutnických podniků a stává se největší strojírenskou společností s přibližně 80 000 zaměstnanci.⁴²

⁴⁰ „Thomasování“ - umožňuje zpracovávat železnou rudu s velkým obsahem fosforu

⁴¹ Oficiální portál Dolní oblast Vítkovice

⁴² Oficiální portál Dolní oblast Vítkovice

Obrázek 13: Pohled na Vítkovické železářny ze Slezské Ostravy v roce 1978

Zdroj: Polášek M. a kol., 2007, str. 63

V důsledku přechodu na tržní hospodářství na počátku 90. let dochází k silnému poklesu hutní výroby. V roce 1989 se Vítkovické železářny mění na státní podnik a o 3 roky později dochází k jeho transformaci na akciovou společnost. Postupem času byly realizovány změny v územním plánu města Ostravy. Změnila se funkce území z ploch těžkého průmyslu na plochy určené pro lehký průmysl, drobnou výrobu a sklady. [Šustková H, 2012] Taktéž se prosadila koncepce soustředění výroby železa mimo periferii města, a to konkrétně do Kunčic, kde byla vytvořena akciová společnost Vysoké pece Ostrava. V roce 1996 rozhodla vláda ČR o ukončení výroby surového železa ve Vítkovických železářnách, proto dne 27. září 1998 proběhl poslední odpich a pece definitivně vyhasly. Byla nutná restrukturalizace podniku, která se projevila v rozpadu koncernu na samostatné podniky. Hutní část byla určena k prodeji, nejprve státní firmě Osinek, později ruskému Evrazu. Válcovnu trub získává izraelská společnost Chiran Group, která ji koncem roku 1998 prodává společnosti Třinecké železářny. V roce 1999 tak vzniká nová společnost pod názvem Válcovny trub TŽ, a.s. V roce 2003 se odehrává privatizace strojírenské části akciové společnosti a novým majitelem se stává Lahvářna Ostrava a.s. včele s Ing. Janem Světlíkem. Přichází obnova tradičního lodního programu a modernizace strojírenské produkce technologií. V roce 2008 dostávají Vítkovické železářny název Vítkovice Machinery Group, kterým se označují dodnes.

7.2 Nové Vítkovice

Dolní oblast Vítkovic byla spolu s hlubinným uhelným dolem Hlubina nařízením vlády č.337/2002 Sb. prohlášena za národní kulturní památku. [Kučova V – Miloš M., 2007] V roce 2008 byl objekt zapsán na seznam Evropského kulturního dědictví.

Od roku 1998, kdy byla definitivně zastavena výroba, byl tento rozlehlý průmyslový objekt včetně hutních technologií a technologických celků mimo provoz. Následující období se neslo v duchu řešení koncepce zachování průmyslového dědictví ostravské aglomerace. Vše bylo vyřešeno v roce 2003, kdy se do diskuse o budoucnosti této technické památky vložil většinový vlastník Vítkovic Ing. Jan Světlík. Na základě mnohých jednání vedení společnosti Vítkovice, Státního památkového ústavu, a tzv. odborníků – památkářů bylo připraveno několik alternativních řešení daného projektu. Díky projektu „Cílová podoba národní kulturní památky v Dolní oblasti Vítkovice, a.s.“ a jeho přílohovým studiím, kterou zpracovala společnost Agiplan GmbH, Agiplan Integrale Bauplanung GmbH a Agiplan s.r.o. ve spolupráci s kolektivem architektky Heleny Zemánkové, došlo k zahájení jednání s ústředním pracovištěm Národního památkového ústavu v Praze, jeho územním pracovištěm v Ostravě, městem Ostravou a Moravskoslezským krajem. Pracovní skupina společnosti Vítkovice posoudila všechny možné alternativy z hlediska financování, ekonomických možností a dlouhodobé udržitelnosti. Celkem bylo vytvořeno 6 vizí přeměny vítkovické národní kulturní památky.

Po provedení analýzy všech možností předložila dne 15. srpna 2005 společnost Vítkovice a.s. žádost o grant z finančního mechanismu EHP/Norsko. Cílem projektu byla oprava a obnova projektů a technologií s cílem zpřístupnění prohlídkových tras pro veřejnost. Žádost byla Ministerstvem kultury zamítnuta. Na základě dalších zamítnutí a nepřilíš pozitivních diskuzích ohledně obnovy této národní kulturní památky se společnost Vítkovice rozhodla v roce 2008 požádat tehdejšího ministra kultury Václava Jehličku o zúžení rozsahu NKP, a to konkrétně na výrobní proces „uhlí-koks-železo“ za účelem udržení životaschopnosti památky. Po osobní návštěvě areálu se ministr kultury rozhodl podpořit projekt Nové Vítkovice a dokonce mu udělil ocenění – známku Evropského kulturního dědictví.

Dá se říct, že rok 2008 byl pro projekt Nové Vítkovice klíčový. Rada Moravskoslezského kraje přidala projekt pod názvem „Zpřístupnění a nové využití NKP Vítkovice“ na seznam projektů v rámci IOP. Byly uzavřeny partnerské smlouvy se statutárním městem Ostravou a Moravskoslezským krajem a dále bylo ve spolupráci s vedením Národního památkového ústavu vyhotoveno Memorandum o společném postupu při obnově a novém využití technické památky. V říjnu v roce 2009 získala společnost Vítkovice dotaci ve výši 500 milionů korun na projekt s názvem „Zpřístupnění a nové využití NKP VÍTKOVICE“. Jednalo se o reaktivaci vysoké pece č. 1, rekonstrukci VI. Energetické ústředny a rekonverzi plynojemu. [Šustková H, 2012]

Cílem tohoto projektu bylo přispět k obnově architektonického a technického dědictví a zachovat jej pro další generace. Jedná se o spojení industriální historie s moderní podobou současné Ostravy a nastínit její budoucnost. Věhlasný český architekt Josef Pleskot, který má na starost návrhy rekonstrukce areálu, řekl: „*Do Dolní oblasti Vítkovic se musí vrátit život, ale v jiné podobě. Už tam nebudou chodit dělníci do práce, ale přijde celá společnost za vzděláním, kulturou. Vznikne zde veřejný prostor s novou, společenskou funkcí, což je velká proměna,*“.⁴³ V rámci zákona o veřejných zakázkách č. 137/2006 Sb. byli prostřednictvím IOP vybráni zpracovatelé studií, projektové dokumentace a dokumentace pro výběr zhotovitele. Pro vysokou pec č. 1 se jím stala společnost ARS VÍTKOVICE, pro VI. Energetickou ústřednu architektka H. Zemánková a ateliér Zdeněk Fránek ARCHITECTS&ASSOCIATES s.r.o. a pro plynovjem to byl AP ateliér J. Pleskota. [Šustková H, 2012] Postupně vznikal rozsáhlý areál, který zahrnuje objekty určené pro vysokoškolské účely, centrum technického vzdělávání, výzkumné střediska a dále také prostory pro kulturní, společenské i sportovní využití.

Obrázek 14: Současný pohled na Vítkovické železářny

Vlastní foto

⁴³ Dolní oblast Vítkovic. *StavbaWEB* [online].

Mezi první objekty, které společnost Vítkovice a.s. zrekonstruovala, patří několik let nepoužívaný plynojem z roku 1924. Vizi Jana Světlíka udělat z plynojemu multifunkční halu ztvárnil již zmiňovaný J. Pleskot se svým AP ateliérem. Kongresové centrum, jež ve své podobě v evropském měřítku nemá obdoby, začalo být realizováno v lednu 2011. Veřejnosti bylo poprvé zpřístupněno 1. května 2012. Multifunkční hala zvaná GONG zahrnuje malý sál pro 400 osob, velký sál pro 1 500 osob a množství učeben. Její součástí je také městská galerie PLATO.⁴⁴

Obrázek 15: Multifunkční hala GONG

Vlastní foto

V budově bývalé energetické ústředny z roku 1938 bylo v září 2012 otevřeno technické interaktivní muzeum zaměřené na historii průmyslu. V ústředně bylo zachováno maximum z původního dobového řešení. Od září 2014 je součástí expozice Svět techniky Ostrava a Malý svět techniky U6. Jedná se o interaktivní formu poznání s využitím techniky a speciálních efektů. Expozice zahrnují Dětský svět, Svět vědy a objevů, Svět civilizace a Svět přírody. Společným jmenovatelem těchto výstav je poznání formou zábavy a hry.⁴⁵

⁴⁴ NOVOTNÁ, Aneta. 2014. Dolní oblast Vítkovice. *Oficiální portál města Ostravy* [online].

⁴⁵ Dolní Vítkovice. 2014. *Svět techniky* [online].

Obrázek 16: Expozice Svět techniky

Vlastní foto

Největší dominantou Nových Vítkovic je Vysoká pec č. 1, která získala přezdívku „*Nejstarší dáma*“. Na základě Pleskotovy koncepce byla opravena konstrukce pece a stavebně uzpůsobena pro vyhlídkovou trasu, která má návštěvníky provést technologií výroby železa, koksu a těžby uhlí. [Šustková H, 2012] Do výšky 70 metrů se dostanete díky prosklenému výtahu a můžete si prohlédnout nejen Ostravu, ale také nedaleké panoráma Beskyd.

V současné době byla ukončena první a druhá etapa projektu obnovy národní kulturní památky Nové Vítkovice. Majitel společnosti J. Světlík společně s J. Pleskotem mají do budoucna ještě velké plány. Architekt na konferenci „Ostravsko, místo pro byznys“ zmiňuje, že má neprojektováno využití 27 m² a to nejen v oblasti Vítkovic, ale také pro brownfieldy podél řeky Ostravice.⁴⁶ Záměrem je oživení celého území a to pomocí kaváren, tržnic, restaurací či bytů. Dále došlo k územnímu vymezení plochy pro vznik centrálního parku podél prodloužené Vítkovické ulice. Součástí Dolní oblasti Vítkovic by měla být i výstavba univerzitního kampusu a přístavba univerzitních budov k vysokým pecím č. 4 a 6, ve kterých by mohla sídlit Ostravská univerzita. Významnou součástí všech plánů je vyřešení dopravní sítě. Námětem je vybudování visuté lanovky z Komenského sadů na Landek v Ostravě – Petřkovicích a také směrem z Dolní oblasti Vítkovic podél Ostravice až na haldu v Ostravě – Hrabůvce.⁴⁷

⁴⁶ ČERNÝ, Aleš. 2014. Ostravu čeká změna. *Hospodářské noviny* [online]

⁴⁷ Dolní oblast Vítkovic. *StavbaWEB* [online].

Celá idea vzniku kulturní městské krajiny zahrnující nejen Dolní oblast Vítkovice, kulturní cluster Černá louka, Lanek s hornickým muzeem a areál sportovního charakteru haldy v Ostravě – Hrabůvce vede k urbanistickému rozkvětu města a s ním spojeným kulturním a socioekonomickým rozvojem života občanů Ostravy.

Obrázek 17: Vysoké pece

Vlastní foto

8) Šetření s obyvateli Ostravy

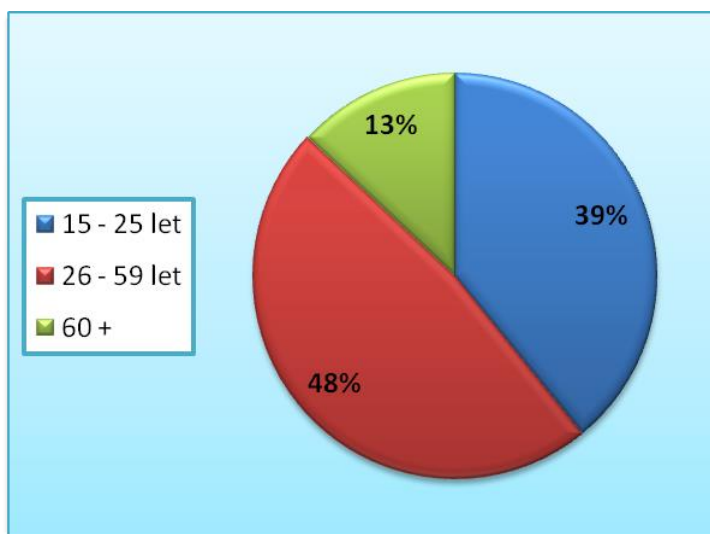
Cílem průzkumu bylo zjistit názory občanů Ostravy na své město. Hlavním smyslem bylo seznámení s postojem obyvatel k jejich městu, jeho proměnám a budoucímu vývoji. Prostřednictvím dotazníku se mohli obyvatelé Ostravy vyjádřit k minulosti, strukturálním změnám, atraktivitám, hlavním problémům a v neposlední řadě budoucí podobě města.

V průzkumu byla zvolena metoda dotazníkové šetření – viz. příloha č. 1. Sběr dat byl proveden náhodným výběrem, a jelikož se jednalo o zjištění názorů obyvatel města, cílovou skupinou proto byli právě občané města Ostravy. Dotazník obsahoval otázky týkající se proměn města a jeho dalšího rozvoje, dále se zabýval hlavními problémy města a jejich hodnocením a v neposlední řadě zahrnoval sociodemografické údaje, nezbytné pro samotné vyhodnocení. Dotazník obsahoval celkem 14 otázek a jeho vyplnění trvalo přibližně 10 minut. Otázky byly koncipovány jako uzavřené v podobě výčtu možných odpovědí. Jedna z nich pak byla doplněna škálovým hodnocením. Dotazník bylo možné vyplnit jak v papírové podobě, tak také v online verzi umístěné na diskusních fórech a facebooku v období od 1. února do 15. dubna 2015.

8.1 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Hodnocení dotazníkového šetření je provedeno kvantitativní analýzou, která prezentuje názory v celkovém počtu odpovědí. Standardizované otázky byly sumarizovány a získané údaje zpracovány do tabulek a grafů.

Obrázek 18: Věkové kategorie

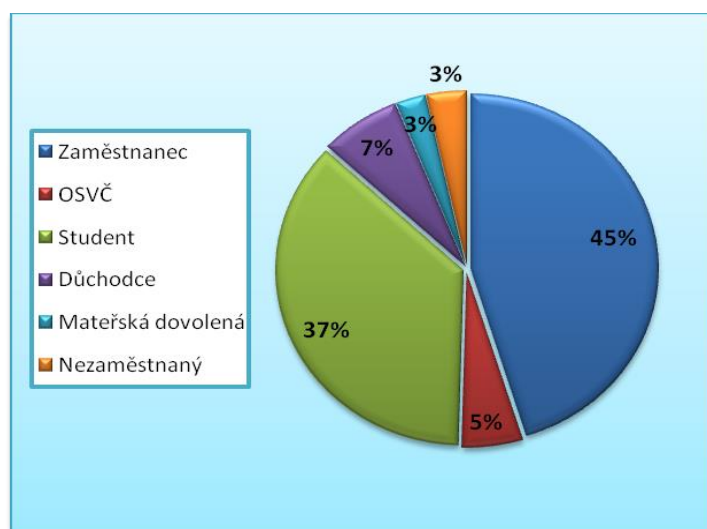

Celkem bylo získáno a analyzováno 115 dotazníků. Z celkového počtu respondentů bylo 62 % žen a 38 % mužů. Snahou dotazníkového šetření bylo postihnout všechny věkové kategorie. Věkové rozložení dotázaných je patrné z uvedeného grafu.

Zdroj: vlastní šetření

Nejvíce zastoupenou skupinou jsou občané ve věku 26 - 59 let a to v celkovém počtu 55 dotázaných respondentů. Dále jsou zobrazeny skupiny 15 - 25 let v zastoupení 45 tázaných a skupina 60+, která měla nejnižší zastoupení (15 respondentů). Věkové složení respondentů jsem se snažila přiblížit věkové struktuře města Ostravy, což se mi víceméně zdařilo.

Obrázek 19: Ekonomické postavení respondentů

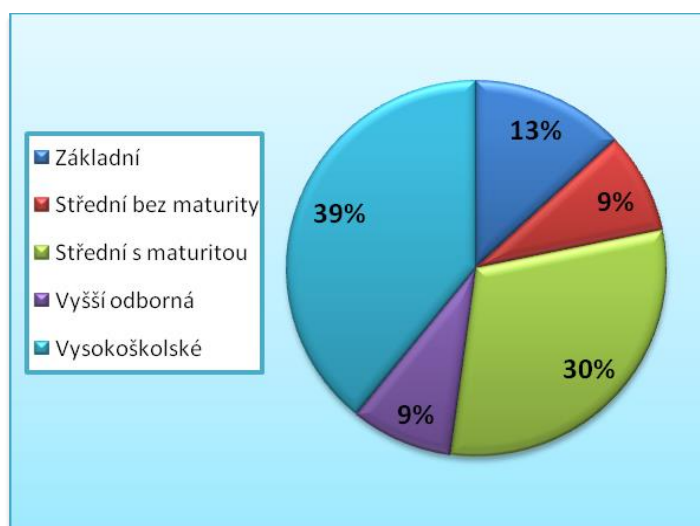
Co se týká ekonomického postavení, tak nejvíce zastoupenou skupinou je kategorie zaměstnanec/zaměstnavatel a to v celkovém počtu 52 respondentů. Druhou největší je kategorie student s počtem 42 dotazovaných.

Mezi další skupiny, které mají zastoupení pod 10 %, patří kategorie osob samostatně výdělečně činných, důchodců, matek na mateřské dovolené a nezaměstnaných.

Zdroj: vlastní šetření

Obrázek 20: Vzdělání respondentů

Další obrázek se sociodemografickými údaji zobrazuje nejvyšší dosažené vzdělání respondentů. Nejvyšší počet dotazovaných dosáhl vysokoškolského vzdělání a to necelých 40 %. Druhou skupinou v pořadí bylo střední vzdělání s maturitou v zastoupení 30 % tázaných a třetí nejvíce pokrytou kategorií vzdělání bylo vzdělání základní a to necelých 15 %.

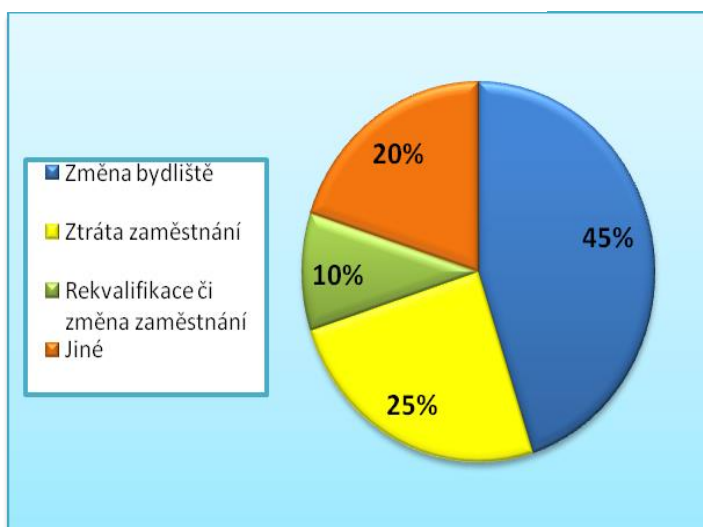

Zdroj: vlastní šetření

Úvodem dotazníku byla otevřená otázka, která měla symbolizovat město Ostravu. Jednalo se o prvotní dojem či charakteristiku, která se občanům vybavila v souvislosti s „jejich městem“. Nejvíce zastoupenou odpovědí byla myšlenka tzv. „Černé Ostravy“. Přes 50 % respondentů si Ostravu spojuje s těžkým průmyslem, hornictvím a hutnictvím. Tento názor zastávají převážně důchodci a občané ve věkové kategorii 40 – 60 let, z nichž jedna třetina má vysokoškolské vzdělání. Dalším nejvíce zmiňovaným spojením se 40% zastoupením bylo znečištěné ovzduší a smog. Zde je věková kategorie i úroveň vzdělání velmi rozmanitá. Jako další občané města dále uváděli Dolní oblast Vítkovic, velká nákupní centra, Radnici, ZOO či Stodolní ulici proslulou bujarým nočním životem. V neposlední řadě nechyběli ani oblíbený ostravský skladatel a písničkář Jaromír Nohavica, fotbalový klub FC Baník Ostrava či hudební festival Colours of Ostrava. Jak je patrné z vyhodnocení této otázky, občané Ostravy mají odlišné pohledy na své město. Objevují se jak negativní názory zabývající se národnostními menšinami, stále se znečišťujícím ovzduším a nedostatkem pracovních příležitostí, tak názory pozitivní v podobě rozvíjejícího se města plného kulturního a společenského života.

Druhá otázka „*Líbí se Vám dnešní podoba Ostravy?*“ se zabývala dnešní podobou města. Její výsledek jen potvrzuje předchozí tvrzení v tom směru, že názory občanů na své rodné město jsou dosti rozdílné. Téměř 3/5 respondentů (59 %) odpovědělo, že se jim současná podoba města líbí. Jednalo se převážně o mladé lidi ve věku 25 - 45 let. Ostatní s tímto tvrzením nesouhlasili a dnešní podoba města se jim naopak nelíbí. Mně osobně se dnešní podoba města velmi líbí. Na mnohých místech lze vidět rekonstrukci a regeneraci starých a nepoužívaných budov, budování nových prostranství pro volný čas a v neposlední řadě také pořádání kulturních, společenských a sportovních událostí.

Obrázek 21: Změna

Na otázku, zda *Ostrava prošla za posledních zhruba 20 let radikální změnou*, odpovědělo celých 90 % respondentů kladně. V případě kladné odpovědi se respondenti mohli vyjádřit, zda se tato radikální změna promítla nějakým způsobem do jejich života. Na tuto otázku odpovídali zejména obyvatelé města ve věkové kategorii 26-59 let a důchodci.

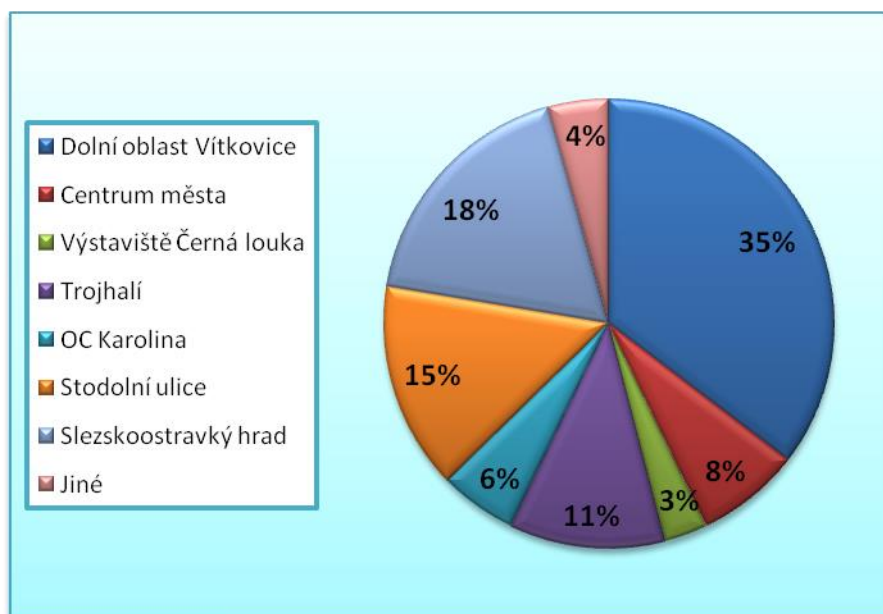
Zdroj: vlastní šetření

Necelá polovina (45 %) respondentů odpověděla, že u nich došlo ke změně místa bydliště. Tuto možnost označilo všech 15 dotazovaných důchodců. Dalších 45 % zmínilo ztrátu či změnu zaměstnání, popřípadě nutnou rekvalifikaci. Jednalo se převážně o pracující osoby ve věku 40 - 60 let, kteří dosáhli středoškolského či vysokoškolského vzdělání. Zbýlých 10 % uvedlo mezi jiné důvody, např. zlepšení dopravní dostupnosti díky výstavbě dálnice anebo zhoršení bezpečnosti ve městě. Odpověď ohledně výstavby dálnice zmínilo téměř 10 % vysokoškolsky vzdělaných občanů.

Mezi odvětví, která prošla největší přeměnou, byly respondenty zahrnuty hornictví a hutnictví, průmysl a také infrastruktura. Občané dále zaznamenali změny v oblasti cestovního ruchu, kultury a péči o kulturní a průmyslové dědictví spojené s rekultivací krajiny.

Otázky č. 6 a 7, které zněly „*Myslíte si, že je Ostrava alespoň částečně turisticky atraktivním místem?*“ a „*Jaké jsou podle Vás nejatraktivnější lokality?*“, se týkaly názoru na atraktivnost města. Téměř 85 % respondentů si myslí, že Ostrava je turisticky atraktivním místem. Osobně s tímto tvrzením plně souhlasím. V Ostravě se nachází množství různorodých lokalit, které nabízí nejen možnost poznávání regionálních a kulturních hodnot, ale taktéž poskytující prostor pro sportovní a volnočasové aktivity.

Obrázek 22: Turisticky nejatraktivnější lokality

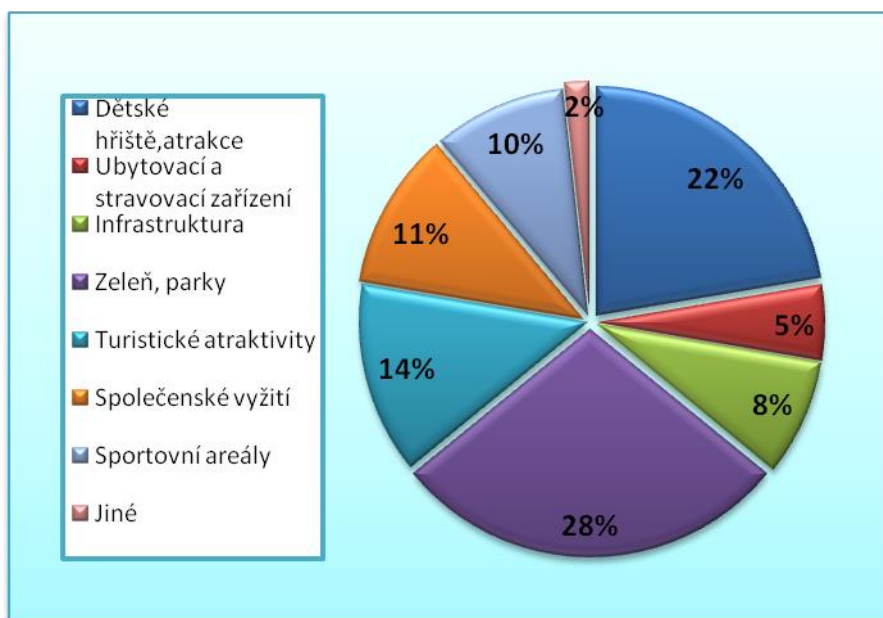
Zdroj: vlastní šetření

Jak je patrné z grafu uvedeného výše, třetina respondentů zvolila za nejatraktivnější lokalitu Dolní oblast Vítkovice. Tato odpověď byla očekávána vzhledem k nedávné regeneraci a rekonstrukci tohoto brownfieldu. Jedná se o unikátní projekt nabízející moderní vizi průmyslového města, který poskytuje nejen občanům města, ale i široké veřejnosti, prostory pro volnočasové aktivity v podobě

konání společenských a kulturních událostí. Na druhém a třetím místě se umístili Slezskoostravský hrad a Stodolní ulice. Slezskoostravský hrad označili převážně ženy ve věkové kategorii 30 – 45 let. Důvodem jejich výběru mohou být kulturní a společenské akce pro děti a mládež, na které láká pestrý program hradu. U Stodolní ulice je díky její popularitě nočního života jasné, že ji označili převážně mladí lidé a to ve věku 20 – 35 let. Komerční prostory jako např. OC Karolina anebo Trojhalí se nacházely uprostřed žebříčku v rámci atraktivních lokalit města. Dle mého názoru je otázkou času, kdy se opravený areál Trojhalí dostane do povědomí obyvatel města a stane se z něj kulturní zázemí centra Ostravy. Mezi další zajímavé lokality byly uvedeny Důl Michal v Michalkovicích, ZOO a Landek Park v Petřkovicích.

Následující obrázek (č. 23) se odkazuje na otázku č. 8 „*Co ve Vašem městě nejvíce postrádáte?*“ Největší zastoupení (28 %) má potřeba zeleně, parků a zařízení pro volný čas. S o něco více než pětinou vyjádření se vyskytuje potřeba hřišť a atrakcí pro děti. Tyto odpovědi označili převážně respondenti ve věku 30 – 50 let, kteří plánují budoucnost na území města a chtějí by zde mít rodinné zázemí. V neposlední řadě by občané uvítali větší množství památek a turistických atraktivit, možností pro společenské vyžití formou kulturních a společenských událostí a taktéž sportovní areály.

Obrázek 23: Co ve Vašem městě nejvíce postrádáte?

Zdroj: vlastní šetření

V předposlední otázce, která zněla „*Ohodnoťte níže uvedené problémy v současné Ostravě dle vlastní zkušenosti s dalšími velkými městy ČR*“ byla využita hodnotící škála 1-5. Hodnota 1 znamenala nejlepší a hodnota 5 nejhorší hodnocení. Dle bodové škály byly problémy seřazeny od nejmenšího po největší viz. následující tabulka.

Obrázek 24: Problémy města Ostravy

Dopravní dostupnost
Periferní geografická poloha
Odliv obyvatel
Bezpečnost ve městě
Nedostatek pracovních příležitostí
Nízká mzda
Znečištěné ovzduší

Dané problematiky byly ohodnoceny občany jednotlivě dle tzv. známkování. Nejhorší hodnocení získala problematika znečištěného ovzduší. Téměř polovina respondentů označilo tuto oblast za nejhorší v rámci ČR. Za ní následovala nízká mzda, kterou označilo za problémovou přibližně 45 % občanů.

Zdroj: vlastní šetření

Dva největší problémy v podobě znečištěného ovzduší a nízké mzdy označili všichni vysokoškolsky vzdělání občané města. Na podobné úrovni v rámci hodnotící škály byly nedostatek pracovních příležitostí a bezpečnost ve městě. Na nedostatek pracovních míst reagují převážně lidé ve věku 26 – 30 let, kteří absolvovali vysokou školu a po jejím ukončení si nemohou najít práci. Odliv obyvatel a periferní geografickou polohu hodnotí občané jako průměrnou v rámci ČR. Nejlepší „známku“ v tomto hodnocení jednoznačně získala dopravní dostupnost. Celých 62 % respondentů označilo dopravní dostupnost za velmi dobrou. Toto vysoké hodnocení je způsobeno výstavbou dálnice D 47, která oblast Ostravska pevněji integrovala mezi regiony České republiky.

Závěrem dotazníku byla otázka „*Jak vidíte Ostravu za zhruba 15-20 let?*“, která se týkala budoucnosti města a jeho možné podoby. Jak je patrné z uvedeného obrázku na str. 59, odpovědi byly velmi rozmanité. Největší podíl (32 %) získala podoba Ostravy znázorněná převahou kanceláří, obchodních center a hypermarketů. Tento názor mají převážně občané ve věkové kategorii 35 – 50 let, z nichž polovina dosáhla vysokoškolského vzdělání. Další možnou podobou je i nadále tradičně průmyslové město, jež představuje téměř čtvrtina odpovědí respondentů. Mezi ně se řadí občané z kategorie důchodci a lidé ve věku 50+. Méně než pětina dotazovaných si myslí, že bude Ostrava velkým sídlištěm bez života v centru města. Tomu oponuje názor 14 % respondentů, kteří věří, že se Ostrava stane městem s novými hi-tech obory, inovacemi, vědou a výzkumem. Polovina těchto respondentů jsou absolventi vysoké školy ve věku 26 – 30 let, kteří mají během svého studia zkušenost s logistickými a vědeckotechnologickými parky.

Obrázek 25: Budoucnost města

Zdroj: vlastní šetření

Z dotazníkového šetření je zřejmé, že obyvatelé města Ostravy pocítili strukturální změny, kterými toto bývalé průmyslové centrum prošlo. Většina občanů hodnotí tyto změny jako pozitivní a vidí určitý posun a potenciál v nových hospodářských odvětvích, cestovním ruchu i v turistických a kulturních aktivitách. Z názorů obyvatel je patrné, že se jim dnešní podoba města líbí a souhlasí s rozšiřováním a regenerací bývalých průmyslových areálů v rámci zlepšení podmínek života obyvatel. Negativně hodnotí nedostatek pracovních příležitostí a nízkou mzdu. Tento problém by se mohl vyřešit díky výstavbě nových průmyslových zón, logistických parků apod. Dále je nedostatkem města prostor pro volnočasové aktivity v podobě zeleně, parků či atrakcí pro děti a mládež. Jak je již zmíněno v předchozí části této práce, Ostrava tento problém řeší, a v současné době vypracovala Strategický plán rozvoje systému zeleně na území města Ostravy. Nejvíce se občané Ostravy rozcházejí v názoru na budoucnost města. Část občanů touží po stále tradičně průmyslovém městě, které se bude i nadále rozvíjet. Část vidí budoucnost v nových technologických a inovačních oborech. Já osobně pevně věřím ve spojení těchto dvou možností. Díky zavádění moderních technologií a využívání nových hi-tech oborů Ostrava poroste, ale i nadále si uchová své tradiční průmyslové kouzlo.

Závěr

Ostrava, jedno z nejprůmyslovějších měst bývalé Rakousko-uherské monarchie, prošla za posledních 20 let procesem radikálních změn. Bývalé industriální centrum proslulé těžbou černého uhlí a strojírenstvím získává zpět svůj elán díky nové tváři moderního města s vyspělým technologickým zázemím a inovačním potenciálem. Práce pojednává o průběhu přeměny a přesněji popisuje příčiny vzniku industriálního procesu na území Ostravy a jeho dopady na současnou společnost a podobu města.

Éra rozkvětu malé obce odstartovala v druhé polovině 18. století, kdy bylo na území Ostravska objeveno černé uhlí. Díky těžbě se začal rozvíjet těžký průmysl, hornictví a hutnictví a s ním spojené strojírenství a chemický průmysl. Průmyslová revoluce proslulá novými technologiemi a vynálezy zapříčinila růst hospodářských odvětví a z Ostravy se stalo industriální centrum Moravskoslezského kraje. Významné strojírenské a hutní společnosti přispívaly svou produkcí k hospodářskému rozvoji celé České republiky. Tento obrovský rozmach ve výrobě měl dopad na celkovou podobu města. V centru města se místo kulturních památek a historických budov nacházely převážně hutní závody, doly a dělnické domy. Právě díky těžkému průmyslu přímo v centru města, který je jednou z příčin znečištěného ovzduší, získalo město svou přezdívku a to „Černá Ostrava“.

V 90. letech 20. století, stejně jako ostatní podobně zaměřená města, dnes spadající pod pojem staré průmyslové regiony, se Ostrava musela potýkat s rozsáhlou škálou změn. Nastala složitá etapa transformace a restrukturalizace průmyslové základny, s kterou se město a okolí potýká dodnes. Díky privatizaci podniků a liberalizaci došlo k zásadní změně v podobě restrukturalizace těžkého průmyslu. Následkem byla ztráta významu města v rámci České republiky. S ní byl spojen odliv obyvatel a zvyšování míry nezaměstnanosti. Občané města byli nuceni změnit práci, bydliště a projít procesem rekvalifikace na jiné vhodnější zaměstnání. Rozšířil se terciární sektor zejména v oblasti nových technologických a inovačních oborů, obslužných služeb či obchodních a nákupních center. Prioritou města se stal rozvoj a budování průmyslových zón, technologických parků a inovačních center. Díky těmto institucím, kterých je na území města celá řada, by se Ostrava mohla pokusit postavit negativním jevům, jako jsou nezaměstnanost a odliv mladých lidí. Mezi nejznámější patří průmyslová zóna Hrabová, která zaměstnává tisíce lidí. Dále průmyslová zóna Mošnov, která sice nespadá do katastru města, ale má nezpochybnitelný vliv na zaměstnanost regionu. Nejpopulárnější institucí je v současné době Vědecko-technologický park v Ostravě - Porubě, který díky spojení vědy a techniky ve spolupráci se studenty i absolventy vysoké školy Báňské rozvíjí nové technologické obory a vědy. Právě rozvoj a rozmach těchto odvětví má pro území města velký potenciál. Důkazem je kulturní památka Dolní oblast Vítkovice. Ze strojírenského závodu se během posledních pěti let stalo nejen

vědecké a výzkumné středisko, ale hlavně kulturní a společenské centrum pro občany města. Cílem města je dále rozvíjet a rozšířit danou oblast a jí podobné, které by mohly zapůsobit na zahraniční i domácí investory. Vhodná nabídka pracovních pozic spojená s příjemným prostředím města a kulturním i společenským vyžitím by mohla přilákat nové obyvatele do města a omezit odchod mladých lidí.

Uvedené závěry vyplývají taktéž z dotazníkového šetření, které je součástí práce. Občané města Ostravy se mohli vyjádřit k proměně města a její budoucí tváři. Z výzkumu vyplývá, že podstatné většině obyvatel se dnešní podoba města líbí, a že se z Ostravy postupně stává kulturní středisko, které má České republice i okolním státům co nabídnout. Lidé jsou spokojeni s nabídkou kulturního a sportovního vyžití, ale nedostatek vidí v potřebě zeleně, parků a travnatých ploch v rámci celého města. Statutární město se snaží občanům vyhovět. Mimo jiné dochází k rekultivaci přírodního toku Ostravice, okolí Slezskoostravského hradu i naučné stezky na haldu Emu. Doplňuje nabídku sportovního vyžití budováním naučných tras a cyklostezek v okolí Ostravy.

Pevně věřím, že současná industriální podoba města v novém hábitu moderního centra s vyspělým technologickým zázemím a inovačním potenciálem požene město vzhůru. Myslím si, že je to ten správný směr, jak vybudovat nové pracovní příležitosti a zlepšit podmínky života pro občany a budoucí obyvatele města Ostravy.

Zdroje

- 1) BAKALA, Jaroslav a Karel JIŘÍK. *Dějiny Ostravy*. Vyd. 1. Ostrava: Sfinga, 1993, 811 s., [16] s. barev. obr. příl. Historie a současnost podnikání v regionech ČR. ISBN 80-854-9139-7.
- 2) MATĚJ, Miloš. *Technické památky v Ostravě*. Vyd. 1. Ostrava: Statutární město Ostrava ve spolupráci s vydavatelstvím Repronis, 2007, 103 s. ISBN 9788073291570.
- 3) DLOUHÝ, Jaromír. *Historie a současnost podnikání na Ostravsku*. 1. vyd. Žehušice: Městské knihy, 2001, 343 s. Historie a současnost podnikání v regionech ČR. ISBN 80-902-9192-9.
- 4) KLÁT, Jaroslav. Od nálezů uhlí po útlum těžby na Ostravsku. In: *Hornický zpravodaj*. 2. sborník. Ostrava: Klub přátel Hornického muzea v Ostravě, 2002, s. 24-215.
- 5) BLAŽEK, Ladislav. *Obecné charakteristiky industriální společnosti: učební text k vybraným okruhům předmětu Řízení ve společenských systémech*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 59 s. ISBN 8021012374.
- 6) KUČOVÁ, Věra a Miloš MATĚJ. *Industriální soubory v Ostravě vybrané k nominaci na zápis do Seznamu světového dědictví UNESCO*. V Ostravě: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě, c2007, 63 s., [2] l. příl. ISBN 978-80-85034-36-3.
- 7) ŠKODOVÁ-PARMOVÁ, Dagmar. *Historický vývoj vybraných odvětví hospodářství ČR a jeho dopady na její úlohu v integračním procesu v Evropě*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006, 184, 40 s. ISBN 80-704-0886-3.
- 8) PETŘÍČEK, Václav. *Vývoj podnikatelského prostředí v České republice*. Vyd. 1. Praha: Corona, 2006, 136 s. ISBN 80-903363-6-1.
- 9) MÜLLER, Karel. *Industriální zdroje, ekonomický růst a sociální změna*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, 225 s. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-07-5.
- 10) HOLÝ, Ladislav. *Malý český člověk a skvělý český národ: národní identita a postkomunistická transformace společnosti*. Vyd. 2. Překlad Zdeněk Uherek. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, 233 s. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-018-6.

- 11) JONÁŠ, Jiří. *Ekonomická transformace v České republice: makroekonomický vývoj a hospodářská politika*. Vyd. 1 Praha: Management Press, Ringier ČR, a.s., 1997, 207 s. ISBN 80-85943-22-0

- 12) ŠÚSTKOVÁ, Hana. *Koncept rozvoje Dolní Oblasti Vítkovice - projekt Nové Vítkovice. Vize, plány, skutečnost. Ostrava 26: Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*: Ostrava: Tilia v Ostravě, 2012, s. 335. ISBN 978-80-86904-46-7.

- 13) POLÁŠEK, Miloš, Jana MACHOTKOVÁ a Ludvík TEJZR. *Vítkovice Industria: Ostrava : Vítkovické vysoké pece 1836-2007 = Vítkovice blast furnaces 1836-2007*. Ostrava: En Face, c 2007, 120 s. V-art. ISBN 978-80-903385-6-2.

- 14) MACHOTKOVÁ, Jana. *Společnost Vítkovice v dokumentech 1828-2003*. Vyd. 1. V Šenově u Ostravy: Tilia, 2003, 182 s. ISBN 80-861-0179-7

- 15) PROKOP, Radim. *Ostrava v procesu transformace: Strukturální proměny města na prahu třetího tisíciletí*. In: *Ostrava: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. 1. vyd. Šenov u Ostravy: Tilia, 2003, 284 - 308. ISBN 80-86101-77-0.

- 16) HRUŠKA TVRDÝ, Lubor. *Industriální město v postindustriální společnosti*. Vyd. 1. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, 2010-2011, 4 sv. (118, 179, 221, 249 s.). Acta Universitatis Gothoburgensis, 39. ISBN 978-80-904810-3-94.

- 17) HRUŠKA TVRDÝ, Lubor. *Industriální město v postindustriální společnosti*. 2., upr. vyd. Ostrava: Accendo - Centrum pro vědu a výzkum, 2012, 180 s. ISBN 978-80-904810-5-3.

- 18) SUCHÁČEK, Jan. *Restrukturalizace tradičních průmyslových regionů v tranzitivních ekonomikách*. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, 2006, 221 s. ISBN 80-248-0865-X.

- 19) KLUSÁČEK, Petr. *Průběh restrukturalizace vybraných průmyslových podniků na Ostravsku*. Brno: Ústav Geoniky AV ČR, 2005. 6 s. ISBN 80-86407-05-5.

- 20) BELL, Daniel. *The coming of post-industrial society: a venture in social forecasting*. 1.vyd. New York: Basic Books, 1973. ISBN 0465097138.

- 21) BELL, Daniel. *Kulturní rozpory kapitalismu*. 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 8085850842.
- 22) *European cities & technology: industrial to post-industrial city*. Editor David Goodman, Colin Chant. Abingdon: Routledge, c1999, x, 363 s. Cities and technology series. ISBN 0415200806.
- 23) JAKUBEC, Ivan a Zdeněk JINDRA. *Dějiny hospodářství českých zemí: od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006, 471 s. ISBN 80-246-1035-3.
- 24) HORSKÁ, Pavla, Eduard MAUR a Jiří MUSIL. *Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2002, 352 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-7185-409-3.
- 25) MUSIL, J.: *Sociologie soudobého města*. 1. vyd., Nakladatelství Svoboda, Praha, 1967. 320 s.
- 26) KOUTSKÝ, Jaroslav. *Staré průmyslové regiony - vývojové tendence, možnosti rozvoje*. V Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2011, 125 s. ISBN 978-80-7414-440-0.
- 27) KOUTSKÝ, Jaroslav. *Vybrané teoretické aspekty restrukturalizace starých průmyslových regionů (s důrazem na stimulaci inovačního potenciálu)*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2007. s. 20-27, 8 s. ISBN 978-80-210-4325-1.
- 28) RUMPEL, Petr, Ondřej SLACH a Jaroslav KOUTSKÝ. *Creative industries in spatial perspective in the old industrial Moravian-Silesian region*. *E + M Ekonomie a management*, 2010, roč. 4, č. 4. ISSN 1212-3609.
- 29) HRUŠKA TVRDÝ, Lubor a Pavel KUKULIACĚ. *Socioekonomický atlas Ostravy: Socioeconomic atlas of Ostrava*. Vyd. 1. Ostrava: Accendo - Centrum pro vědu a výzkum, 2011, 221 s. ISBN 978-80-904810-2-2.

Internetové zdroje

JENERÁLOVÁ, Ivana. Vývoj české ekonomiky. *Česká republika - oficiální web ČR: Podnikání* [online]. 2011, Provozovatelem je Ministerstvo zahraničí, 14.8.2011 [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.czech.cz/cz/Podnikani/Ekonomicka-fakta/Vyvoj-ceske-ekonomiky>

Český statistický úřad. *Charakteristika okresu Ostrava - město* [online]. 18.6.2012 [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xt/redakce.nsf/i/charakteristika_okresu_ostrava_mesto

Oficiální portál města Ostravy. KRZYŽANKOVA, Vlasta. *Historie města* [online]. 2.7.2012 [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: <http://www.ostrava.cz/cs/o-meste/historie-mesta>

Ostrava 2015. *Podrobná historie města: Moravská Ostrava - z vesnice velkoměsto* [online]. [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: <http://www.ostrava2015.cz/web/structure/podrobna-historie-mesta-57.html>

Město, region a velké průmyslové zóny: [sborník ze semináře AUÚP, Ostrava 8.- 9. října 2009] [online]. 1. vyd. Brno: Ústav územního rozvoje, 2010, 61 s. [cit. 2013-04-29]. ISBN 978-80-87318-08-9 Dostupné z: http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2010/2010-01/30_mesto.pdf

Průmyslová revoluce. *Objevte ČR* [online]. 2009 [cit. 2015-04-29]. Dostupné z: <http://www.czech.cz/cz/66243-prumyslova-revoluce>

PRVNÍ FÁZE INDUSTRIALIZACE – REVOLUČNÍ. In: [online]. [cit. 2015-04-29]. Dostupné z: http://www.melandrium.cz/storage/1177015177_sb_hd-vybrankapitola.pdf

LESKOVÁ, Ivana. Ostravská zoo dosáhla vytožené hranice půl milionu návštěvníků ročně. *IDNES.cz: Ostrava a Moravskoslezský kraj* [online]. 2014 [cit. 2015-04-29]. Dostupné z: http://ostrava.idnes.cz/ostravska-zoo-dosahla-vytouzene-hranice-pul-milionu-navstevniku-rocne-1am-/ostrava-zpravy.aspx?c=A141021_2109602_ostrava-zpravy_jog

Oficiální portál města Ostravy. KRZYŽANKOVA, Vlasta. *Historie města* [online]. 2.7.2012 [cit. 2015-04-09]. Dostupné z: <http://www.ostrava.cz/cs/o-meste/historie-mesta>

Oficiální portál města Ostravy. NOVOTNÁ Alena. *Průmyslové zóny* [online]. 24.4.2015 [cit. 2015-04-09]. Dostupné z: <http://www.ostrava.cz/cs/podnikatel-investor/investicni-prilezitosti/prumyslove-zony/prumyslove-zony>

Oficiální portál města Ostravy. NOVOTNÁ Alena. *Logistické parky* [online]. 16.5.2014 [cit. 2015-04-09]. Dostupné z: <https://www.ostrava.cz/cs/podnikatel-investor/investicni-prilezitosti/logisticke-parky>

Vědecko-technologický park Ostrava, a.s. [online]. [cit. 2015-04-29]. Dostupné z: <http://vtpo.cz/>

Green Square: Business park Ostrava [online]. [cit. 2015-04-29]. Dostupné z: <http://www.green-square.cz/projekty/business-park-ostrava/>

Strategický plán rozvoje systému zeleně na území města Ostravy. In: *Oficiální portál města Ostravy: Odbor ochrany životního prostředí* [online]. 2014 [cit. 2015-04-29].

Dýchám pro Ostravu. BC. HAVRÁNEK, Petr. *Brownfieldy na území města* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.dychamproostravu.cz/ekologicke-zateze/brownfieldy>

KOZILOVÁ, Martina. Nová Karolina se ještě rozroste. *Moravskoslezský deník.cz* [online]. 30.3.2015 [cit. 2015-04-29].

LANDEK Park [online]. 2009. Vítkovice, a.s. [cit. 2015-05-07]. Dostupné z: <http://www.landekpark.cz/57/cs/node/2833>

Trojhalí Karolina: AREA INFO [online]. RUSAJ, Jan. [cit. 2015-05-07]. Dostupné z: <http://generator.citace.com/dok/1IkfiXHhCBXERAVA>

Důl Michal [online]. [cit. 2015-05-07]. Dostupné z: <http://www.dul-michal.cz/historie/>

VIDLIČKA, Libor. 2007. Větrná jáma Vrbsice. *Klub přátel hornického muzea v Ostravě* [online]. [cit. 2015-05-07]. Dostupné z: <http://www.hornicky-klub.info/view.php?cisloclanku=2007070002>

Oficiální portál Dolní oblast Vítkovice [online]. Dostupné z: <http://www.dolnivitkovice.cz>

Dolní oblast Vítkovic. *StavbaWEB* [online]. [cit. 2015-05-07]. Dostupné z: <http://stavbaweb.dumabyt.cz/Novinky/Dolni-oblast-Vitkovic.html>

NOVOTNÁ, Aneta. 2014. Dolní oblast Vítkovice. *Oficiální portál města Ostravy* [online]. [cit. 2015-05-07]. Dostupné z: <https://www.ostrava.cz/cs/podnikatel-investor/investicni-prilezitosti/brownfieldy/dolni-oblast-vitkovice>

Dolní Vítkovice. 2014. *Svět techniky* [online]. [cit. 2015-05-07]. Dostupné z: <http://www.svet-techniky-ostrava.cz/web/guest/o-projektu>

ČERNÝ, Aleš. 2014. Ostravu čeká změna. *Hospodářské noviny* [online]. [cit. 2015-05-07]. Dostupné z: <http://www.osu.cz/dokumenty/monitoringmedii/2368.pdf>

KELLER, Jan. 2011. *Koncept postindustriální společnosti a jeho slabiny: Fakulta sociálních studií, Ostravská univerzita, Ostrava* [online]. [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: <https://www.sav.sk/journals/uploads/08240931Keller-%20OK.pdf>

Příloha

Příloha č. 1: Dotazník

Dobrý den, jmenuji se Michaela Antušáková a jsem studentkou 5. ročníku Ekonomicko-správní fakulty Masarykovy univerzity, obor Regionální rozvoj a veřejná správa. Obracím se na Vás s žádostí o vyplnění dotazníku, který je anonymní a poslouží pouze jako podklad k mé k diplomové práci: „*Průmyslová i postprůmyslová Ostrava: souvislosti jejího rozvoje i úpadku.*“ Dotazník byl vytvořen proto, aby zjistil názory občanů Ostravy na své město.

- 1) Co se Vám ihned a bez většího přemýšlení vybaví na mysl, když se řekne „Ostrava“?
Tzn., co je pro ni typické, co ji symbolizuje?
- 2) Líbí se Vám dnešní podoba Ostravy? ANO NE
- 3) Myslíte si, že město prošlo za posledních **zhruba 20 let** radikální změnou? ANO NE
- 4) Pokud ano, v jakých oblastech k této změně podle Vás došlo?
 Infrastruktura Cestovní ruch Doprava Rekultivace krajiny
 Kultura Sociální služby Průmysl Hornictví a hutnictví
 Služby a obchod Péče o kulturní a průmyslové dědictví
 Jiné, prosím uveďte:.....
- 5) Dotkla se některá změna konkrétně Vaší osoby? ANO NE
Pokud ano, jakým způsobem?
 Ztráta zaměstnání Rekvalifikace či změna zaměstnání
 Změna bydliště Jiné, prosím
uveďte:.....
- 6) Myslíte si, že je Ostrava alespoň částečně turisticky atraktivním místem? ANO NE
- 7) Jaké jsou podle Vás nejatraktivnější lokality? (Vyberte max. 3)
 Dolní oblast Vítkovic Trojhalí
 Historické centrum města OC Karolina
 Výstaviště Černá louka Slezskoostravský hrad
 Stodolní ulice Jiné, prosím uveďte:.....
- 8) Co ve Vašem městě nejvíce postrádáte? (Vyberte max. 5)
 Hřiště a atrakce pro děti Obchodní centra
 Kvalitnější ubytovací a stravovací zařízení Památky a turistické atraktivity
 Kvalitnější dopravní infrastruktura Větší možnosti pro společenské využití

- Zeleň, parky a zařízení pro volný čas Sportovní areály
 Jiné, prosím uveďte:.....

9) Ohodnot'te níže uvedené problémy v současné Ostravě dle vlastní zkušenosti s dalšími velkými městy ČR (Praha, Brno, Plzeň...), nebojte se svůj názor vyjádřit pocitově.

Prosím zakroužkujte pomocí bodové škály 1 – 5 (1 – nejlepší, 5 – nejhorší)

Znečištěné ovzduší	1	2	3	4	5
Nedostatek pracovních příležitostí	1	2	3	4	5
Nízká mzda	1	2	3	4	5
Odliv obyvatel	1	2	3	4	5
Dopravní dostupnost	1	2	3	4	5
Periferní geografická poloha	1	2	3	4	5
Bezpečnost ve městě	1	2	3	4	5

10) Jak vidíte Ostravu za zhruba 15-20 let? (vyberte max. 2 možnosti)

- Stále tradičně průmyslovou
 Čistou - s novými hi-tech obory, inovacemi, vědou a výzkumem
 Historickou a kulturní
 S převahou kanceláří, obchodních center a hypermarketů
 Jako jedno velké sídliště bez života v centru města
 Jinou (uveďte).....

11) Vaše pohlaví? Muž Žena

12) Věk:

13) Jaká je Vaše ekonomické postavení?

- Zaměstnanec/zaměstnavatel OSVČ Nezaměstnaný
 Důchodce Student Mateřská dovolená

14) Nejvyšší dosažené vzdělání

- Základní Střední bez maturity Střední s maturitou
 Vyšší odborné Vysokoškolské

Seznam tabulek

Tabulka 1: Rozdíly mezi sférami sociální struktury.....	20
Tabulka 2: Strukturální proměny ekonomické aktivity obyvatel	28
Tabulka 3: Přehled největších brownfieldů na území Ostravy	36

Seznam obrázků

Obrázek 1: Znázornění průmyslových zón na území Ostravy	29
Obrázek 2: Průmyslová zóna Ostrava - Mošnov.....	31
Obrázek 3: Průmyslová zóna Ostrava - Hrabová	32
Obrázek 4: Vědecko-technologický park Ostrava	33
Obrázek 5: Mapa logistických parků na území Ostravy	34
Obrázek 6: Trojhalí Karolina	37
Obrázek 7: Budoucnost Nové Karoliny	38
Obrázek 8: Hrušov	39
Obrázek 9: Landek Park – hornické muzeum	41
Obrázek 10: Důl Michal.....	42
Obrázek 11: Větrná jáma Vrbice.....	43
Obrázek 12: Pohled na Žofínskou huť v roce 1921	45
Obrázek 13: Pohled na Vítkovické železárně ze Slezské Ostravy v roce 1978	47
Obrázek 14: Současný pohled na Vítkovické železárně	49
Obrázek 15: Multifunkční hala GONG.....	50
Obrázek 16: Expozice Svět techniky	51
Obrázek 17: Vysoké pece	52
Obrázek 18: Věkové kategorie.....	53
Obrázek 19: Ekonomické postavení respondentů	54
Obrázek 20: Vzdělání respondentů	54
Obrázek 21: Změna	55
Obrázek 22: Turisticky nejatraktivnější lokality.....	56
Obrázek 23: Co ve Vašem městě nejvíce postrádáte?.....	57
Obrázek 24: Problémy města Ostravy.....	58
Obrázek 25: Budoucnost města.....	59